

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra muzikologie

PÍSNĚ JOSEFA BOHUSLAVA FOERSTRA NA TEXTY
NĚMECKÝCH A RAKOUSKÝCH BÁSNÍKŮ

Bakalářská práce

Autor: Pavlína Divošová
Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D.

Olomouc
2011

PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC

Philosophical Faculty

Department of Musicology

THE SONGS OF JOSEF BOHUSLAV FOERSTER ON THE
TEXTS OF GERMAN AND AUSTRIAN POETS

Bachelor thesis

Author: Pavlína Divošová
Supervisor: PhDr. Jiří Kopecký, Ph.D.

Olomouc

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechnu použitou literaturu jsem řádně citovala a uvedla. Souhlasím s tím, aby tato práce byla využita ke studijním účelům na Univerzitě Palackého v Olomouci.

V Chrasti u Chrudimi dne 26. 4. 2011

.....

Pavλίna Divošová

Děkuji všem, kteří jakýmkoli způsobem přispěli k dokončení této bakalářské práce, zvláště Jiřímu Kopeckému za ochotu, cenné rady a odborné vedení.

Děkuji rodičům, prarodičům, svému snoubenci a celé rodině za intenzivní podporu, trpělivost a důvěru, kterou ve mne vložili.

Obsah

1. Úvod	6
2. Stav bádání	7
2.1 Slovníková hesla	7
2.2 Monografie	8
2.3 Autobiografie	11
2.4 Články v periodikách	12
2.5 Studentské kvalifikační práce	13
3. Foersterovy kořeny, život a vztah k umění	15
4. Josef Bohuslav Foerster a literární činnost	20
5. Seznam písní na texty německých a rakouských básníků	22
6. Autoři německy psaných textových předloh	31
7. Nikolaus Lenau (1802–1850)	37
7.1 Celoživotní boj.....	37
7.2 Schilflieder	40
8. Robert Hamerling (1830–1889)	45
8.1 Český původ a vztah k ženám.....	45
8.2 Básně písňového cyklu Sen jarní noci, op. 65.....	49
9. Závěr	58
10. Shrnutí	59
11. Summary	60
12. Zusammenfassung	61
13. Prameny a literatura	62
13.1 Monografie	62
13.2 Články v periodikách	63
13.3 Internetové zdroje a databáze	64

1. Úvod

Osobnost Josefa Bohuslava Foerstra se opět stává „terčem“ zájmu mnoha muzikologů, hudebních teoretiků i interpretů. Vznikají odborné články, studentské kvalifikační práce a nové hudební nosiče s jeho dílem. Tak tomu ale nebylo vždy. Po jeho smrti se mu na dlouhá desetiletí příliš pozornosti nevěnovalo. Tato bakalářská práce by měla sloužit jako jeden malý kousek do mozaiky, která se v posledních letech začala skládat ze vzrůstajícího zájmu o osobu a dílo významného českého umělce Josefa Bohuslava Foerstra, a která by měla nejenom uctít jeho památku, ale i rozšířit jeho jméno a dílo do povědomí širší veřejnosti.

Celá práce byla inspirována pobytem Josefa Bohuslava Foerstra v Hamburku (1893–1903) a ve Vídni (1903–1918), kde prožil podstatnou část svého života, a kde bezpochyby probíhal vrchol jeho písňové tvorby na texty německých a rakouských básníků.

Cílem této bakalářské práce je vytvořit ucelený seznam písní, které byly zkomponovány na původní německy psaný text, zdůraznit důležitost textových předloh při písňovém zhudebňování, alespoň z části poukázat a určit kvalitu díla německých a rakouských autorů, jejichž básně si Foerster vybral, a blíže se seznámit s dvěma rakouskými básníky, jejichž básně Foerster zhudebnil. V neposlední řadě by tato práce chtěla pohlížet na Josefa Bohuslava Foerstra především jako na literáta a člověka, který měl velkou zálibu v literatuře.

2. Stav bádání

Osoba Josefa Bohuslava Foerstra byla již v minulosti relativně důkladně zpracována v četných publikacích. A to z pohledu jeho života i díla. Jedná se však většinou o knihy se starším datem vzniku - z první poloviny 20. století, kdy byl Foerster ještě naživu, byl všeobecně znám a jeho dílo se těšilo velké oblibě. V druhé polovině 20. století se na Josefa Bohuslava Foerstra ve velké míře zapomíná, a proto také nevznikla žádná monografie důležitějšího významu, ze které bychom mohli čerpat, nýbrž většinou jen výroční a popularizační knihy menšího formátu nebo odborné články, týkající se konkrétní dílčí problematiky z díla Josefa Bohuslava Foerstra.

2.1 Slovníková hesla

Ve dvou největších světových muzikologických slovnících *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*¹ a *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* je Josef Bohuslav Foerster podle očekávání zastoupen pouze kratšími hesly. Kromě zásadních informací k osobě a dílu Josefa Bohuslava Foerstera zde nalézáme i některé zajímavosti. Např. v MGG² se dočteme, s kým Foerster udržoval korespondenci v období pobytu v Hamburku, kdo z významných osobností byl jeho žákem. V anglickém výše zmiňovaném slovníku najdeme obsahově velmi podobný článek jako v MGG, jen jeho tvorbě a dílu (kromě písní) je celkově věnovaná větší pozornost. Dozvídáme se například, že se Foerster pod některé své příspěvky do uměleckého tisku podepisoval pod pseudonymy. V *Československém hudebním slovníku osob a institucí*³ nalezneme heslo rozsáhlejší. Velmi dobře nám poslouží jako základ pro orientaci v díle Josefa Bohuslava Foerstra. Písně jsou zde zmíněny relativně podrobně (přihlédneme-li k formátu slovníku).

---

¹ The New Grove Dictionary of Music and Musicians, Volume Six. Macmillan Publishers Limited, London 1980.

² Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Bärenreiter-Verlag 2001.

³ Československý hudební slovník osob a institucí. Státní hudební vydavatelství, Praha 1963.

2.2 Monografie

Dosud největším zdrojem pro získání informací o Josefu Bohuslavu Foerstrovi je kolektivní dílo k 90. narozeninám umělce *J. B. Foerster - Jeho životní pouť a tvorba, 1859–1949*.⁴ Právě tato publikace je jedním z nejdůležitějších literárních zdrojů pro tuto bakalářskou práci. Kniha je velmi obsáhlá. Dělí se do základních čtyř kapitol a je prokládána velkým množstvím fotografií, Foerstrových rukopisů, korespondencí, notových ukázek a citací. V první kapitole je uspořádáno několik rukopisných písní, které věnovali oslavenci jeho přátelé - také většinou umělci a hudebníci. Mezi „gratulanty“, kteří Foersterovi věnovali píseň k narozeninám byl například Pavel Bořkovec, Karel Hába, Jaroslav Kříčka, Ladislav Vycpálek, Iša Krejčí, Jaroslav Krombholz a další. Druhá kapitola je nazvána *Foersterova životní pouť a tvorba*. Zpracoval ji Josef Bartoš a dozvíme se podrobné informace o dětství i dospělosti Josefa Bohuslava Foerstera. Bartoš nezapomíná ani na Foersterovu rodinu. Do detailu připomíná pozadí celého Foersterova rodu a seznamuje čtenáře s jeho předky, rodiči i sourozenci. Nejdůležitější a nejobsáhlejší kapitolou celé monografie je kapitola třetí o Foersterově tvorbě. Je rozdělena do dílčích jedenácti podkapitol, z čehož každá z nich je věnována jednomu odvětví Foersterovy skladatelské činnosti a je psána jiným autorem. Orchestrální tvorbu zpracoval Otakar Jeremiáš a Mirko Očadlík. Sám Foerster se zde vyjádřil, že jeho velká symfonická díla znamenají mezníky jeho života a jsou jakousi hudební autobiografií. Autoři se, mimo jiné, věnují krátkým analýzám určitých úseků různých orchestrálních skladeb. O komorních skladbách pojednává Josef Bachtík a rozděлил je do třech tvůrčích období. O klavírní tvorbě Václav Holzknecht pojednává ne příliš široce, ačkoli i klavírní tvorba je neopomenutelnou součástí celé tvorby našeho umělce. Důležitému odvětví Foersterovy tvorby - písním - se věnuje Josef Bartoš. Rozlišil je dle místa jejich vzniku, tedy na písně z doby pražské, hamburské, vídeňské a druhé doby pražské. Spisovatelům, jejichž básně si Foerster pro zhudebnění svých písní vybral, se zde ale nevěnuje téměř žádná pozornost. Zvláštní kapitolu tvoří také Foerstrové opery, které v této knize zpracoval František Pala, a

---

⁴ Bartoš, J., Pražák, P., Plavec, J.: J. B. Foerster, Jeho životní pouť a tvorba, 1859–1949. Orbis, Praha 1949.

kapitola Církevní hudba J. B. Foerster od Cyrilla Sychry. Nejrozsáhlejší kapitolou je *Tvorba sborová* z pera Josefa Plavce. Podle všeobecné i odborné veřejnosti je Foerster nejvíce znám a uctíván právě jako autor tvorby sborové. To potvrzuje i Josef Plavec, když říká, že úcta a obdiv na poli sborové tvorby patří Foersterovi zcela po právu. Zdůrazňuje mnoho souvislostí z Foersterova života, které mohly vést k napsání tak kvalitních a mistrovských sborových děl. Tvorbou sborovou končí podkapitoly o Foersterově umělecké tvorbě na poli skladatelském. V knize nám ale úplně chybí kapitola o melodramech, které bychom neměly ve Foersterově tvorbě opomíjet. Krátce jsou zmíněny jen na konci knihy v uceleném seznamu díla. Dále je nám představena také jeho umělecká tvorba, avšak nikoli hudební, malířská v kapitole *J. B. Foerster - krajinář* od Viktora Nikodema a tvorba spisovatelská v kapitole *Foersterův slovesný projev*. Foerster byl v oblasti psaní velmi činný a je známo, že měl velké zálibení a odborné znalosti z literatury. V kapitole je představen jako autor básní, libret, dopisů, pamětí, kritik a dalších spisovatelských odvětví. Obsáhlou třetí kapitolu o Foersterově tvorbě uzavírá pojednání Josefa Plavce o Foerstrovi jako pedagogovi. Jelikož byla tato publikace vydána ještě za umělcova života jako dar k jeho významnému jubileu, je logické, že poslední čtvrtá kapitola nese název *J. B. Foerster dnes*. Je rekapitulací Foersterových důležitých životních okamžiků a zamyšlením A. J. Patzakové o Foersterově osobě z několika pohledů a souvislostí. Na konci publikace najdeme obsáhlý a dosud nejucelenější seznam děl Josefa Bohuslava Foerster dle oborů a opusových čísel, které sestavil Jaromír Fiala, a chronologický seznam vzniku jeho děl. Přehled dostupné foerstrovské literatury je také součástí monografie.

Dalším důležitým dílem je monografie Zdeňka Nejedlého *Josef B. Foerster*.⁵ Je jednou z nejuznávanějších monografií o Foersterovi, i když byla vydána už v roce 1910 a Foerster žil poté ještě dlouhých 41 let. Byla napsána k Foersterovým 50. narozeninám a Nejedlý v něm ukazuje Foerstera jako pravého ryzího českého umělce.

---

⁵ Nejedlý, Zdeněk: Josef B. Foerster. Komorní hudební závod Mojžíra Urbánka, Praha 1910.

Mezi publikaci malého formátu patří *J. B. Foerster*⁶ od Františka Paly z roku 1962. Nejrozsáhlejší kapitola je samozřejmě věnována životu a dílu Josefa Bohuslava Foerstera, ale poměrně velké zastoupení má i kapitola o Foersterových rodičích a kantorských předcích. Knížka obsahuje přehled Foersterových skladeb na československých gramofonových deskách do roku 1961, který sestavil Otakar Svoboda.

František Pala je autorem ještě jedné menší, ale velmi čtivé monografie o Foersterovi. Vznikla v roce 1948 k mistrovým 89. narozeninám s názvem *Jos. B. Foerster–Pěvec české lásky*.⁷ Pala zde nahlíží na Foerstra především jako na pokračovatele Bedřicha Smetany: „ ... navazuje na duchovní odkaz Smetanův, na smetanovských základech buduje svůj umělecký vývoj ... “. ⁸ Zaměřuje se na vztahy a vzájemná pouta mezi Foerstem a ostatními českými umělci. Kniha obsahuje také ukázky Foerstrových dopisů a některé fotografie, zachycující Foerstra již v pokročilém věku života.

Podobnou, rozsahem útlejší, ilustrovanou monografii *Josef Bohuslav Foerster*⁹ napsal v edici Zlatoroh roku 1923 Josef Bartoš. Obsahuje kromě informací o Foersterovi také několik vyobrazení samotného mistra, jeho přátel a rodinných příslušníků. K tématu této bakalářské práce se tam bohužel nenajde mnoho informací.

Jan Seidel je jedním z dalších autorů, kteří se věnují ve své menší monografii osobě „vrcholného romantika“, jak ho právě autor nazývá. Seidel se ve svém tvrzení jistě nemýlí. Foerster se bezpochyby řadí mezi skladatele období romantismu. Byl současníkem Dvořáka, Smetany, Fibicha. V romantických tendencích započal svoji tvorbu, v nich zůstal „zakořeněn“ až do smrti a jsou k rozpoznání v celé jeho tvorbě. Nikdy nebyl příliš znatelně ovlivněn moderními směry, které se započaly zejména s přelomem 19. a 20. století, v porovnání s např. Vítězslavem Novákem. Na poli vědeckého bádání nám publikace nepřináší nic nového. Jak již název napovídá, jedná se spíše o vyjádření úcty k váženému národnímu skladateli. Tato kniha s názvem

---

⁶ Pala, František: *J. B. Foerster*. Státní hudební vydavatelství, Praha 1962.

⁷ Pala, František: *Jos. B. Foerster, Pěvec české lásky*. Moravan, Kroměříž 1948.

⁸ Pala, František: *Jos. B. Foerster, Pěvec české lásky*. Moravan, Kroměříž 1948, s. 15.

⁹ Bartoš, Josef: *Josef Bohuslav Foerster*. Zlatoroh, sbírka ilustrovaných monografií, Praha 1923.

*Národní umělec Josef Bohuslav Foerster*¹⁰ z roku 1948 je doplněna četnými fotografiemi ze života umělce a seznamem skladeb, řazených podle opusových čísel.

2.3 Autobiografie

Neopomenutelným a cenným zdrojem informací jsou Foersterova autobiografická díla, z kterých se dozvídáme mnoho z jeho osobního i pracovního života. Foerster si téměř po celý svůj život psal paměti a ty byly už za jeho života postupně vydávány. Nejznámějším je cyklus skladatelových pamětí *Poutník*. Je uspořádaný do třech svazků a zachycuje jeho život do roku 1918 - do odchodu z Vídně zpátky do Prahy. Pro tuto bakalářskou práci se stal nejdůležitějším 3. díl skladatelových pamětí *Poutník v cizině*.¹¹ Foerster zde popisuje svůj život v Hamburku a ve Vídni, kde právě vznikaly písně na slova německých a rakouských básníků. Dozvídáme se zde, že s některými autory se setkával osobně a udržoval s nimi kontakt (Gustav Falke, Detlev von Liliencorn). *Poutník* je psán velmi čtivou formou, často s dlouhými popisy svých přátel, s lyrickým zobrazováním přírody i jeho vlastních prožitků. *Poutník* se někdy může zdát až moc „krásný“ a nereálný. Zamysleme se nad tím, co člověk většinou píše do svých „deníčků“. Mohou to být zážitky silně pozitivní nebo silně negativní, které jsou často pod vlivem čerstvých emocí nebo okolností, které se v odstupu času mohou ukázat úplně v jiné rovině. Proto bychom *Poutníka* neměli brát jako relevantní vědecký zdroj informací, nýbrž jako knihu pro volný čas typu beletrie.

Mezi autobiografická díla patří i *Stůl života*¹² a *Co život dal, Essaye o umění*.¹³ První titul je souborné vydání literárních prací J. B. Foerstra. Najdeme zde krátká estetická zamyšlení nad uměleckými pojmy, nad osobnostmi, které byli Foersterovi velmi blízké, ale i několik analýz vlastních skladeb a seznam skladeb dle opusových čísel. Ten však není zdaleka úplný, protože vznik této publikace spadá do doby, kdy Foerster pobýval ve Vídni a jeho skladatelská činnost pak ještě dlouhá léta pokračovala.

¹⁰ Seidel, Jan: *Národní umělec Josef Bohuslav Foerster*. Vydavatelství Ministerstva informací, Praha 1948.

¹¹ Foerster, Josef Bohuslav: *Poutník v cizině*. Orbis, Praha 1947.

¹² Foerster, Josef Bohuslav: *Stůl života*. Knihy srdce i ducha, Praha 1920.

¹³ Foerster, Josef Bohuslav: *Co život dal, Essaye o umění*. Nakladatelství L. Mazáč, Praha 1942.

Zajímavou součástí tohoto souboru je i seznam, kde a kdy byla poprvé uveřejněna Foersterovy literární články či zamyšlení, které jsou právě souborně vydány v tomto svazku.

Druhá kniha je obsahově velmi podobná titulu prvnímu. Obsahuje citově založená pojednání o nejen uměleckých pojmech a také osobnostech, kterých si Foerster vážil.

Rozdílný charakter, než všechny výše zmíněné knihy, má titul o životě a tvorbě skladatele JBF v letech 1921–1951 pohledem jeho blízkého přítele a pomocníka Bohuslava Taraby. Kniha s názvem *Poutník rozsvěcí lampu. Jak žil a tvořil J. B. Foerster*¹⁴ je považována za obdobu a „následníka“ skladatelova autobiografického *Poutníka*. (*Poutník* je psán totiž jen do doby „vídeňské“, tzn. do roku 1918).

Osoba Josefa Bohuslava Foerstera začíná v posledních letech budit opět zájem muzikologické i muzikantské veřejnosti. Velký podíl na znovuožívání osobnosti Josefa Bohuslava Foerstera mělo a má výročí 150 let od jeho narození (1859–2009). Alespoň na chvíli byla tomuto umělci opět věnována vyšší pozornost dramaturgů, interpretů, nahrávacích studií, muzikologů, hudebních kritiků a vešel alespoň v malé míře do podvědomí širší laické veřejnosti tak, jak tomu bylo za jeho života.

2.4 Články v periodikách

Nejen v roce jeho významného jubilea (2009), ale už dříve, mu bylo věnováno několik článků v odborných periodikách, převážně zaměřených obecně na osobu a tvorbu Foerstra, najdeme však i přímo zaměřené na písňovou tvorbu, která tvoří jedno z nejbohatších odvětví Foersterovy skladatelské činnosti. V první řadě dva důležité články Jarmily Gabrielové. *Opus magnum Josefa Bohuslava Foerstera. Milostné písně op. 96 na slova Rabíndranatha Thákura*¹⁵ a *Písně na slova Karla Hynka Máchy, op. 85*

---

¹⁴ Taraba, Bohuslav: *Poutník rozsvěcí lampu. Jak žil a tvořil J. B. Foerster*. Ze zápisů Mistrova přítele. Panton, Praha 1968.

¹⁵ Gabrielová, Jarmila: *Opus magnum Josefa Bohuslava Foerstera. Milostné písně op. 96 na slova Rabíndranatha Thákura*. In: *Hudební věda* 34, č. 3, 1997, s. 267–286.

(1910).¹⁶ Dále např. studie Vladimíra Karbusického z roku 1998 *Co jsme dlužni Josefu Bohuslavu Foerstrovi*.¹⁷ Za zmínku stojí také články Vlasty Reittererové vydané pro časopis *Harmonia Josef Bohuslav Foerster*¹⁸ a *Skladatel měsíce: Josef Bohuslav Foerster*,¹⁹ krátká studie Otomara Kvěcha *Josef Bohuslav Foerster*²⁰ a v neposlední řadě odborná studie Jiřího Kopeckého v časopise *Hudební věda Lyrická opera Eva Josefa Bohuslava Foerstera, Julius Zeyer a Louis Gallet*.²¹

2.5 Studentské kvalifikační práce

Důkazem toho, že osobě Josefa Bohuslava Foerstera se začíná pomalu vracet důležitost, je i fakt, že v současné době vzniklo několik diplomových, bakalářských i disertačních prací týkající se tohoto skladatele. Jmenuji např. diplomovou práci Jany Tománkové *Písňová tvorba J. B. Foerstera se zvláštním zřetelem k písňovému cyklu op. 161: Šest písní na básně Puškinovy* či diplomovou práci Zdeňka Havlíčka *Klavírní dílo Josefa Bohuslava Foerstera*. Obě vznikly na půdě Ústavu hudební vědy Univerzity Karlovy v Praze. Eva Hrabalová na Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně obhájila v letošním roce bakalářskou práci *Dramata Gazdina roba a Její pastorkyňa a jejich operní adaptace* (na libreto Foerstrovy opery *Eva* a Janáčkovy *Její pastorkyně*). Kateřina Tokarová na Katedře muzikologie v Olomouci obhájila v roce 2010 bakalářskou práci na téma *Foerstrova písňová tvorba 1890–1910*. Sborovou tvorbou se zabývá ve své disertaci MgA. Tomáš Židek na Katedře dirigování Hudební a taneční fakulty AMU v Praze. Tamtéž vznikla v roce 2010 i bakalářská práce s názvem *J. B. Foerster: Ze Shakespeara*. Autorem je Lukáš Vasilek.

---

¹⁶ Gabrielová, Jarmila: *Josef Bohuslav Foerster: Písňe na slova Karla Hynka Máchy, op. 85 (1910)*. In: *Písňová tvorba českých a světových autorů: aktuální problémy tvorby, interpretace a recepce*. Plzeň 2000.

¹⁷ Karbusický, Vladimír: *Co jsme dlužni Josefu Bohuslavu Foerstrovi*. In: *Hudební věda* 35, 1998, s. 3–45.

¹⁸ Reittererová, Vlasta: *Josef Bohuslav Foerster*. In: *Harmonie* 12, 2009, s. 9–12.

¹⁹ Reittererová, Vlasta: *Skladatel měsíce: Josef Bohuslav Foerster*. In: *Harmonie* 12, 2004, s. 20–21.

²⁰ Kvěch, Otomar: *Josef Bohuslav Foerster*. In: *Hudební rozhledy* 06, 2010.

²¹ Kopecký, Jiří: *Lyrická opera Eva Josefa Bohuslava Foerstera, Julius Zeyer a Louis Gallet*. In: *Hudební věda* 04, 2010, s. 359–382.

Na podzim roku 2009 se v Praze konalo mezinárodní symposium *Josef Bohuslav Foerster na prahu 21. století* a následně byl vydán stejnojmenný sborník²² se všemi příspěvky, které byly na sympoziu předneseny.

Cenným dokumentem pro získávání dosud neznámých informací bude četná a velmi bohatá dochovaná korespondence. Ta se ale v současné době teprve zpracovává v Českém muzeu hudby v Praze, pod vedením PhDr. Jany Fojtíkové, a k nahlížení je přístupná pouze pro vědecké účely, při kterých je nezbytná přímá práce s rukopisnou pozůstalostí skladatele. Pro tuto bakalářskou práci nebyl nutný osobní kontakt s korespondencí Josefa Bohuslava Foerstera. Pro účely této práce bylo dostačující vyhledat si potřebné informace v on-line databázi Národního muzea ČR v Praze.²³

---

²² Josef Bohuslav Foerster na prahu 21. století: (sborník z mezinárodního sympozia). Společnost Josefa Bohuslava Foerstra, Praha 2010.

²³ <http://nris.nkp.cz/Institute.aspx?sigla=ABX001>

3. Foersterovy kořeny, život a vztah k umění

Josef Bohuslav Foerster měl od mládí velké předpoklady k tomu stát se umělcem. O jeho životě víme mnoho. Nemá tedy většího významu zešíroka rozebírat jeho život, ale za zmínku možná stojí některé důležité životní faktory a mezníky, které mohly mít vliv na jeho silný vztah k umění a kariéru výborného, ve své době široce uznávaného, skladatele a hudebního kritika.

Narodil se 30. prosince 1859 v Praze v rodině, kde byla velmi silně zakořeněna tradice hudební a pedagogická. Rodokmen Foerstrovy rodiny je znám po generaci Tomáše Foerstra (1744–1817) - prapradědečka Josefa Bohuslava. O Tomáši Foerstrovi a Ignáci Foerstrovi (1774–1827), synovi Tomáše, není dochováno příliš zpráv. Víme však, že oba byli učitelé a hudebníci. Ignác bydlel v Dětenicích u Mladé Boleslavy, kde dostal místo kantora. Nedaleko Dětenic leží Osenice, kde Ignác později, v roce 1826, začal vyučovat. A tak se Foerstrovi dostávají do Osenic. Jejich rod je od této chvíle až dodnes často a právem spojován s Osenicemi. Každoročně se zde koná i hudební festival *Foerstrovy Osenice*.

Josef Foerster (1804–1892), dědeček Josefa Bohuslava, získal po smrti svého otce Ignáce jeho místo na základní škole v Osenicích. Zde byl několik desetiletí činný jako velmi přísný pedagog a zároveň také vykonával funkci regenschoriho na tamějším kůru. Se svými dvěma ženami měl celkem deset dětí, dospělosti se však dožilo pouze šest, a z toho tři se vydaly vstříc hudební „kariéře“. Nejvýznamější z těchto tří hudebníků byl Josef. Jeho bratr Antonín emigroval do Chorvatska a později do Slovinska, odkud se už nikdy nevrátil zpět. Druhý bratr Karel byl varhaníkem ve Znojmě, později regenschori v Moravských Budějovicích a založil také svoji vlastní hudební školu.

Josef Foerster (1833–1907), otec Josefa Bohuslava, byl významnou kulturní osobností své doby. Hudební základy získal u svého otce na osenické škole, a pak navštěvoval pražskou varhanickou školu. Na této škole se pak stal také učitelem varhan. Důležitou etapou jeho hudebního působení byla doba, kdy byl varhaníkem u sv. Vojtěcha a u sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, a poté ředitelem kůru u sv. Vojtěcha v Praze. Významným obdobím v jeho životě byl pobyt v Kolíně nad Rýnem, kde se měl zdokonalit a naučit něco nového o

chrámové hudbě, což měl vnést právě i na půdu chrámu sv. Vojtěcha. Díky svým úspěchům a reformám v duchu ceciliánského hnutí²⁴ byl Josef Foerster v roce 1887 zaměstnán jako kapelník v chrámu sv. Víta v Praze a platil za velkou autoritu.

Se svou ženou Marií Hladíkovou měl Josef Foerster sedm dětí, z čehož přežilo pouze pět - Marie, Anna, Božena, Viktor a nejstarším potomkem byl právě Josef.

Jeho původní celé křestní jméno znělo Josef Kašpar František Foerster. Nejdříve se pod svá díla podepisoval jako Josef Foerster, aby se ale odlišil od svého otce, začal ještě užívat druhé jméno Bohuslav. Od raného dětství byl Josef Bohuslav pod hudebním vlivem svého otce, který byl varhaníkem a kapelníkem. Svým dětem vštěpoval tradiční hodnoty k hudbě, divadlu a všemu umění. V ostatních ohledech ale malý Josef neměl k svému otci příliš blízko, protože se prý svým dětem příliš nevěnoval a trávil mnoho času prací. Vše potřebné jim ale vynahrazovala jejich matka, kterou Josef Bohuslav velmi miloval. Foerster patřil do poslední generace dětí, které zažily úzkou spolupráci školy a farního úřadu. Ty se vzájemně doplňovaly a společně se snažily a dobrou výchovu mladé generace. Religiozita byla v rodě Foerstrově hluboce a tradičně uznávána. Josef Bohuslav byl od dětství ortodoxně katolicky vychováván, s povinností se zúčastňovat všech nedělních bohoslužeb a významných katolických slavností. Tomuto přesvědčení byl Josef Bohuslav po celý život věrný.

V šesti letech nastoupil do základní školy svatovojtěšské, později přestoupil do vzorné školy Budečské v Panské ulici. V roce 1871 začal navštěvovat městskou střední malostranskou školu. Tam se seznámil a zpřátelil se spolužákem Pavlem Nebeským, díky kterému začal „propadat“ kouzlu literatury. Např. se poprvé blíže seznamuje s tvorbou Johanna Wolfganga von Goethe a jeho Faustem. Do budoucna se tento výmarský velikán stane pro Foerstra důležitým zdrojem inspirace a několikrát použije jeho texty pro svá hudební díla. Ze zdravotních důvodů po roce přestoupil na reálné gymnásium

---

²⁴ Ceciliánské hnutí - v průběhu 19. století se jednalo o snahu o návrat k původní podobě duchovní hudby, upřednostňování vokální polyfonie bez doprovodu, velký návrat k osobě a dílu G. P. de Palestriny, název podle patronky hudby sv. Cecílie z 3. století n. l.
Doporučená literatura: Fukač, Jiří, Vysloužil, Jiří: Slovník české hudební kultury. Editio Supraphon, Praha 1997, s. 90.

ve Spálené ulici, odkud to měl blíže domů. Od mládí byla Josefovi vštěpována úcta k divadlu, obzvláště k Národnímu divadlu. Jeho rodiče navštěvovali často divadelní představení a dokonce i u nich doma se provozovalo zájmové divadlo. Foerstrovi bydleli blízko staveniště Národního divadla, a tak měl Josef Bohuslav možnost sledovat stavbu a vývoj celé této kulturní stavby. Velkým zážitkem pro něho byla řeč Františka Palackého při pokládání základního kamene. V roce 1875 začal studovat vyšší pražskou reálku. V letech, kdy Josef Bohuslav navštěvoval tento ústav, se v Praze rozmáhá lumírovské literární hnutí. Lumírovci, hlavně Josef Václav Sládek, se těšili velké oblibě mezi studenty a pro Josefa Bohuslava se na dlouho stali velkým literárním vzorem. Později se Sládkem udržuje hojnou korespondenci. Celkově byl čas strávený na této škole pro Foerstrův umělecký rozvoj velmi zásadní. V tomto období se také Foerster rozhoduje, zda se stát členem benediktinského řádu, jehož spiritualita ho velmi lákala.

„A vyspěl-li Foerster později na umělce renesanční vlohy, jemuž je stejně blízký každý klasický výtvar literární nebo básnický, malířský nebo sochařský a především ovšem každá hodnotná skladba, byly zde položeny k tomu pevné a trvalé základy. .... A tak životním problémem Foerstrovým na vyšší reálce stalo se nebezpečí, aby nezůstal diletantem ve všech těchto oborech, nýbrž aby se ty jeho různé a rozlehlé záliby usměrnily, aby jedno se stalo hlavním vznětem jeho života, ba jeho osudem, a to ostatní pouhou zálibou.“²⁵

Z této „křížovatky umění“ se Josef Bohuslav, po vůli svého otce, zkusil vymanit a se silným přesvědčením pro lepší budoucnost začal studovat chemii a přírodopis. Netrvalo však dlouho a láska k hudbě převládla nad touto, podle Josefova otce, perspektivnější budoucností. Po definitivním rozhodnutí věnovat se umění hudebnímu, začal Josef Bohuslav navštěvovat pražskou varhanickou školu, v čele s ředitelem Františkem Zdeňkem Skuherským. V roce 1878 zemřela Josefovi matka, což byla pro něho obrovská rána. Smrt její, později smrt jeho první dětské lásky, sestřenice Hedviky Foersterové z Osenic, a nakonec smrt vlastního syna se hluboce odrazily v několika významných skladbách, nebo to byl důvod a inspirace k jejich napsání. (Např. po smrti

---

²⁵ Bartoš, J., Pražák, P., Plavec, J.: J. B. Foerster: Jeho životní pouť a tvorba 1859–1949. Orbis, Praha 1949, s. 46-47.

Hedviky napsal sborové dílo *Polní cestou*.) Josefův otec se krátce po smrti své první ženy podruhé oženil. Vzal si Františku Splavcovou, dceru truhláře, která se s velkou láskou starala o něho i o jeho pět dětí, které měl se svou první ženou. Josef Bohuslav ukončil s vynikajícími výsledky roku 1882 svá studia na varhanické škole a získal místo varhaníka u sv. Vojtěcha, kde byl jeho otec regenschori. Byl také dobrým pedagogem. Poskytoval soukromé hodiny varhan, učil zpěv na střední městské malostranské škole a v pokročilejším věku se pak stal profesorem skladby na pražské konzervatoři.

V roce 1888 si Josef Bohuslav vzal za manželku nadanou mladou sopranistku Bertu Lautererovou, kterou znal jako otcovu žačku z konzervatoře. Na prknech Národního divadla dosahovala úspěchů a byla mezi diváky velmi oblíbená. (Excelovala např. i ve Foerstrově premiéře opery *Debora*.) Po mimořádně zdařilém výkonu Xenie v Dvořákově opeře *Dimitrij*, kterou provádělo Národní divadlo ve Vídni, dostala Berta Foerstrová nabídku zpívat v Městském divadle v Hamburku. Tuto nabídku přijala a následoval ji samozřejmě i její manžel. V Hamburku pobývali deset let a sám skladatel označil hamburské období za nejplodnější a nejzdařilejší v jeho skladatelské kariéře. (Napsal zde např. 3. symfonii či většinu svých německy psaných básní.) Věnoval se zde skládání, pedagogické činnosti soukromé a na tamější konzervatoři, ale i hudební kritice v několika hamburských listech. Činnost spisovatelská (především žurnalistická) se pro něho mnohokrát stala větším zdrojem příjmu peněz, než skládání. V Hamburku se Foerstrová sblížila s Gustavem Mahlerem, který byl dirigentem v divadle, kde Berta Foerstrová zpívala. Mahler se stal Foerstrově opravdovým přítelem a dával mu příležitosti se zviditelnit a pomáhal mu v jeho hudebním zrání. Seznamoval ho s vlivnými hamburskými rodinami, mezi kterými byli i manželé Koehneovi. Jim pak věnoval i cyklus svých básní *Frühlings- und Herbstlieder* (*Písně jarní a podzimní*).

V roce 1902 souhlasí Berta Foerstrová s Mahlerovou nabídkou stát se pěvkyní ve vídeňské opeře, kde Mahler dirigoval již od roku 1897. O necelé dva roky později za ní přijíždí její manžel z Hamburku a do roku 1913 jsou oba manželé důležitým článkem vídeňské hudební scény. Ve Vídni je Foerster profesorem Nové konzervatoře, dále se přátelí s Mahlerem, ale také s Johannesem Brahmem. Mahler už ale neměl tolik času věnovat se svému příteli Foersterovi, jelikož v té době, jako hlavní dirigent a reformátor vídeňské opery,

už byl světoznámou osobou a jeho „kariéra“ byla na vrcholu. Foerster se ve Vídni necítil úplně dobře. Trápilo ho, že ve své vlasti není přijímán tak, jak by si představoval, a proto byl také v častém kontaktu s Prahou. Když se Foerster ve svých téměř šedesáti letech do Prahy vrátil, byl znám především jako skladatel sborové tvorby. Tak tomu ve velké míře zůstalo až dodnes.

Stal se učitelem na konzervatoři, a pak se stal dokonce třikrát rektorem na vysoké mistrovské škole pražské konzervatoře. V roce 1921 stihla manželé Foerstrovi velká rodinná tragédie. Zemřel syn Alfred, přezdívaný Fredíček. Jeho smrt byla Foerstrovi inspirací pro napsání *5. symfonie d moll, op. 141* (1924–1929) a *3. klavírního tria a moll, op. 105* (1919–1921). Do penze odešel v roce 1930, ale aktivně se účastnil kulturního života až do své smrti. V roce 1931 byl ještě zvolen prezidentem České akademie věd a umění a vykonával tuto funkci do roku 1939. V dubnu roku 1936 zemřela Foerstrovi jeho žena Berta. Ze strachu, že na stáří zůstane sám, se znovu v prosinci téhož roku oženil. Jeho druhou ženou se stala Olga Hilkenová, rozená Dostálová. Ve stáří se Foerster hodně věnoval své zálibě v malování a stále se snažil být aktivní ve skladatelské činnosti. Od roku 1945 ho trápila těžká nemoc, ale i přesto žil ještě šest let. Zemřel 29. května 1951 v Novém Vestci u Staré Boleslavi.

4. Josef Bohuslav Foerster a literární činnost

Jak již bylo zmíněno (viz předchozí kapitola), Foerster byl všestranně nadaným umělcem. Od mládí se zajímal nejen o hudební umění a divadlo, ale i o malířství a literaturu. Malířství se věnoval opravdu pouze okrajově a nikdy se pro něho nestalo výdělkem. Ponechal si ho jen jako svůj koníček. Vedle skládání a pedagogické činnosti se centrem jeho zájmů stala hlavně hudební kritika, psaní poezie, libret, esejí a memoárů. Foerster také udržoval velmi hojnou pracovní i osobní korespondenci s ostatními umělci, skladateli a spisovateli.

To, že měl Foerster všeobecně velmi kladný vztah k literárnímu umění, a to v jakékoli formě, pocházelo jistě z faktu, že byl od malička vášnivým čtenářem. Mezi jeho největší oblíbence patřil Josef Václav Sládek, na jehož texty pak také nejčastěji zhudebňoval, ze zahraničních pak například Francesco Petrarca, William Shakespeare nebo Johann Wolfgang Goethe. Od studentských let se aktivně zajímal o literární dění v Čechách i v zahraničí a osobně se stýkal s mnoha spisovateli. Díky svému vysokému věku, kterého se dožil, jich potkával opravdu velké množství.

Josef Bohuslav Foerster se v průběhu svého života stal velmi dobrým a uznávaným žurnalistou. Publikační činnosti se věnoval již od raného mládí. Nejdříve začal psát do rubriky *Hudba a divadlo* v časopise *Světobzor*. Již ve 24 letech se stal hudebním referentem v *Národních listech*. Zde si získal velkého uznání a začal být známý jako kritik i v cizině. Proto, když následoval svoji ženu do Hamburku, bylo mu okamžitě nabídnuto místo v hudebním oddělení při *Hamburger Freie Presse*. Později psal pro největší hamburské deníky – *Hamburger Nachrichten* a *Hamburger Zeitung*. I po celou dobu pobytu ve Vídni pokračoval v žurnalistické praxi. Psal pro vídeňský *Zeit*, *Vídeňský deník* a zároveň také do pražského *Dne* a *Politiky*. Pro tyto deníky psával pravidelně, ale mimo ně přispíval příležitostně i do jiných českých nebo německých či rakouských hudebních časopisů a revuí.

Foerster se rád věnoval i psaní poezie. Začal již jako malý chlapec na základní škole. Svoji první sbírku dětských básniček věnoval své mamince. S psaním básní pak pokračoval po celý život. Většinu z nich psal původně

v českém jazyce, několik málo jich napsal rovnou v jazyce německém. Některé básně si tvořil účelně jako textové předlohy pro následné písňové zhudebnění. Často je psával i na objednávku pro některý časopis nebo noviny.

Foerster si psal i některá libreta ke svým operám. Pro *Deboru* (1890) si libreto nechal napsat od Jaroslava Kvapila, který se inspiroval původním dramatem S. H. von Mosenthala, pro *Jessiku* (1900) převzal libreto Jaroslava Vrchlického na původní drama Williama Shakespeara, které bylo nejprve napsáno pro Zdeňka Fibicha. V obou dvou případech prý ale do libret Foerster velkou měrou zasahoval. U *Evy* (1895–1897) si libreto napsal sám. Původní obsah tragického libreta k opeře *Eva* vychází z dramatu Gabriely Preissové *Gazdina roba*. Foerster si toto drama sice slovně upravil do veršů podle svého, děj je však zůstal nezměněný. K dalším svým operám – *Nepřemožení* (1918), *Srdce* (1923) a *Bloud* (1932) už si psal Foerster libreta vždycky sám.

Jedním z důležitých úseků Foerstrový literární tvorby jsou deníky a paměti. Jeho *Poutník* je bezesporu jedním z neznámějších ucelených souborných pamětí hudebních skladatelů vůbec. (Více viz v kapitole Stav bádání.)

Mezi literární aktivity Josefa Bohuslava Foerstra můžeme pak počítat i psaní prosaistických děl, kterých ale nebylo mnoho, a korespondenci. Dá se ale předpokládat, že tu psal Foerster ne za účelem následného zveřejnění nebo za účelem jeho „obživy“, nýbrž pouze pro svou vlastní potřebu, bez zvláštního vědeckého cíle či přínosu. U prózy se většinou jednalo o estetická či filosofická krátká zamyšlení nad různými pojmy nebo osobnostmi. (Viz 1. kapitola - *Stůl života*). Korespondence byla u Foerstera mnohem hojnější. Ve většině případů si dopisoval s ostatními umělci a prosil v nich o radu a vyjádření ke svému hudebnímu či literárnímu dílu. Dopisoval si například s Edwardem Hagerupem Griegem, Petrem Iljičem Čajkovským, Romainem Rollandem, Josefem Václavem Sládkem, Jaroslavem Vrchlickým, Gustavem Mahlerem, Otakarem Březinou, Otakarem Ostrčillem, Johannesem Brahmssem, Leošem Janáčkem, Františkem Ondříčkem nebo Antonínem Dvořákem (s ním se několikrát i osobně setkal).²⁶

---

²⁶ Korespondence uložena v Českém muzeu hudby v Praze + on-line Katalog fondu nenotových rukopisů Českého muzea hudby: <http://nris.nkp.cz/Katalog.aspx?sigla=ABX001&katkey=KNMHKKNR>

5. Seznam písní J. B. Foerstra na texty německých a rakouských básníků²⁷

- *Schilffied*, 1883 (**Nikolaus Lenau, 1802–1850**)
- *Balladen*, op. 66, (1894–1903)
  1. *Es sassen drei Kamaraden* (**Rudolf Baumbach, 1840–1905**)
  2. *Der verrückte Geiger* (**Rudolf Baumbach**)
  3. *Marias Kirchengang* (německá lidová)
  4. *Die Tänzerin* (**Emanuel von Bodman, 1874–1946**)
- *Zulékha*, 1885 (**Friedrich von Bodenstedt, 1819–1892**)
- *Hirtenlied* (*Pastýřova píseň*), 1887 (**Johann W. von Goethe, 1749–1832**)
Vydáno In: Česká hudba, r. XXX, 1927. Český překlad Jaromír Fiala.²⁸
- *Aus meinen großen Schmerzen*, 1887 (**Heinrich Heine, 1797–1856**)
- *Drei Lieder* (*Tři písně*), op. 24 (1890–1895)
  1. *Wenn ich ein Waldvöglein wär* (*Kdybych byl ptáčkem*) (něm. lidová)
  2. *Ein Spielmann* (*Šumař*) (**Karl Stieler, 1842–1885**)
  3. *Notturmo* (Jaroslav Vrchlický)
Vydal v Hamburku A. Böhme, s. d. Český překlad Josef Theurer. (In: Smetana, r. X, 1920, s. 100.)
- *Winterlied*, 1893 (**Max Schramm, 1861–1928**)
Vydal J. Haring v Hamburku, s. d.
- *Madrigal*, op. 24 č. 4., 1895 (**Elisa von der Recke, 1754–1833**)
Vydáno In: Österreichische Musik- und Theaterzeitschrift, s. d.
- *Čisté chvíle*, op. 144
  1. *Ausgleich* (*Vyrovnání*), 1894 (**Maria Stona, 1861–1944**)
  2. *Es flammten am Altare* (*Tam na oltáři*), 1894 (**Maria Stona, 1861–1944**)
  3. *Augen* (*Oči*), 1898 (**Friedrich von Bodenstedt, 1819–1892**)

²⁷ Seznam je řazen chronologicky dle data vzniku písní. V případě, že mají jednotlivé písně v cyklu různá data vzniku, řadíme vždy dle nejstarší písně v celém cyklu.

Údaje jsou uvedeny v pořadí: **název písně**, popř. **opusové číslo**, **rok vzniku básně**, **autor textové předlohy**, **první vydání písně** (v případě, že byla vydána), **autor českého překladu** (v případě, že byla báseň do češtiny přeložena), a popř. **uveřejnění českého překladu**.

²⁸ Údaje jsou čerpány z následujících zdrojů:

- Bartoš, J., Pražák, P., Plavec, J.: J. B. Foerster: Jeho životní pouť a tvorba 1859–1949. Orbis, Praha 1949, s. 370–374.
- Katalog Českého muzea hudby: <http://nris.nkp.cz/Institute.aspx?sigla=ABX001> (26. 2. 2011, 8. 4. 2011).
- Katalog Národní knihovny ČR: <http://www.nkp.cz> (8. 4. 2011).
- Katalog der Deutschen Nationalbibliothek: <https://portal.d-nb.de> (8. 4. 2011).

4. *Břízy*, 1930 (František Kubka)
5. *Die Verlassenen (Opuštění)*, 1898 (**Heinrich Kipper, 1875–1959**)
6. *So werd´ ich stehen (Tak budu stát)*, 1898 (**Maria Stona, 1861–1944**)
7. *Im Regen (V dešti)*, 1898 (**Karl Stieler, 1842–1885**)
8. *Ó, jen se podívej*, 1893 (Jaroslav Vrchlický)
9. *Jesuskindlein (Ježíšek)*, 1930 (**Peter Cornelius, 1824–1874**)
10. *V indickém moři*, 1930 (František Kubka)
11. *Oblačný pták*, 1930 (Rudolf Krupička)

Vydáno pouze v češtině v Hudební edici *Odkaz* v roce 1931–1934. Český překlad J. B. Foerster.

- *Vier Lieder (Čtyři písně)*, op. 22 (1895)
  1. *Die Sterne (Hvězdy)* (**Robert Hamerling, 1830–1889**)
  2. *Regentropfen (Dešťové kapky)* (**Alfred Hartmann, 1814–1897**)
  3. *Wiegenlied (Ukolébavka)* (**Münch**)²⁹
  4. *Begräbnis (Pohřeb)* (**Edmund Edel, 1863–1934**)

Vydal Otto Junne v Lipsku, s. d. V českých zemích i s českým překladem poprvé vydal Mojmír Urbánek v roce 1922. Český překlad J. Theurer. (In: Smetana, r. X, 1920, str. 100.)

- *Drei Lieder (Tři písně)*, op. 27 (1895)
  1. *Wie bald wird alles nur ein Traum (Jak záhy vše se změní v sen)*
(**Clotilde von Schwartzkoppen, 1830–1910**)
  2. *Abendlied (Večerní píseň)* (**Clotilde von Schwartzkoppen**)
  3. *Mädchenlied (Dívčí píseň)* (**Emanuel Geibel, 1815–1884**)

Vydal Otto Junne v Lipsku, s. d. V českých zemích i s českým překladem poprvé vydal Mojmír Urbánek v roce 1922. Český překlad J. Theurer. (In: Smetana, r. X, 1920, str. 100.)

- *Erotikon, op.23* (1895–1896). Čtyři písně pro vyšší hlas.
  1. *Ich will von Dir (To jen mi dej)* (**Hoffmann von Fallersleben, 1798–1874**)
  2. *Im Mai (V máji)* (**Wilhelm Osterwald, 1820–1887**)
  3. *Getrost (Jen víru měj)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)

²⁹ Bohužel se nepodařilo zjistit, o kterého Müncha se jedná. Přihlédneme-li k datumu narození a úmrtí, mohlo by jít s největší pravděpodobností o německého spisovatele Ernsta Hermanna Müncha (1798–1841). Časově by mohl zapadat ještě německo–americký pastor Friedrich Münch (1799–1881). Vzhledem k povaze písně ale nelze předpokládat, že by pastor skládal ukolébavku. V uceleném seznamu díla (In: Bartoš, J., Pražák, P., Plavec, J.: J. B. Foerster, Jeho životní pouť a tvorba, 1859–1949. Orbis, Praha 1949, s. 370–374.) je uveden jako autor jistý A. Münch. Známe pouze Alexandra Müncha a Aloisia. Alexander nebyl v době vzniku básně vůbec na světě a Aloisiovi bylo pouhých pět let. Troufám si tedy tvrdit, že na seznamu skladeb je autor této písně uveden mylně.

4. *Wie wundersam (Jak čarné je)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)

Vydal Otto Junne v Lipsku, s. d. V českých zemích i s českým překladem poprvé vydal Mojmír Urbánek v roce 1922. Český překlad J. Theurer. (In: Smetana, r. X, 1920, str. 99.)

• *Frühlings- und Herbstlieder (Písně jarní a podzimní), op. 11* (1896–1898)

1. *Mädchenlied (Dívčí píseň)* (**Hermann von Gilm, 1812–1864**)
2. *Frauengesang (Píseň ženy)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)
3. *Im lärmenden Tag (V rušný den)* (**Julius Grosse, 1828–1902**)
4. *Schattenleben (Stíny)* (**Martin Greif, 1839–1911**)
5. *Du Tropfen Tau (Ó, kapko rosy)* (**Oskar von Redwitz, 1823–1891**)
6. *Serenade (Tiore della Neva)*
7. *Erinnerung (Vzpomínka)* (**Christian Morgenstern, 1871–1914**)
8. *Der Abend (Večer)* (**Christian Morgenstern, 1871–1914**)
9. *Augenblick (Okamžik)* (**Robert Hamerling, 1830–1889**)
10. *Herbstlied (Podzimní píseň)* (**Ferdinand Avenarius, 1856–1923**)

Vydalo vydavatelství H. Beyer & Söhne, Langensalz, s. d. Český překlad Josef Theurer. (In: Smetana, r. X, 1910, s. 77.)

• *Lieder der Sehnsucht (Písně touhy), op. 53* (1896–1898)

1. *Am Herde (U krby)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)
2. *Lied (Píseň)* (**Friedrich Rückert, 1788–1866**)
3. *Mein und Dein (Mé a Tvé)* (**Hermann Kletke, 1813–1886**)
4. *Ich und Du (Já a Ty)* (**Friedrich Hebbel, 1813–1863**)
5. *Nicht hoch und herlich (Nejsi vznešená ani krásná)* (**Karl Isidor Beck, 1817–1879**)
6. *Unzertrennlich (Nerozluční)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)

Vydalo vydavatelství H. Beyer & Söhne v Langensalz v roce 1923. Český překlad J. Theurer.

• *Lieder der Dämmerung (Písně soumraku), op. 42* (1896–1898)

1. *Lieben (Ta láska)* (**Reiner Maria Rilke, 1875–1926**)
2. *Die Verlassene (Opuštěná)* (**Ernst Eckstein, 1845–1900**)
3. *Die Welt ist so schön (Jak krásný ten svět)* (**Heinrich Heine, 1797–1856**)
4. *Im Walde (V lese)* (**Martin Greif, 1839–1911**)
5. *Die Tasten küsst eine zarte Hand (Zřím krásnou ruku, jak v struny hrá)*
(Paul Verlaine)
6. *Modlitba* (Jaroslav Vrchlický)

Vydal Mojmír Urbánek v Praze v německé i české verzi, s. d. Český překlad Karel Burian.

- *Drei Gebete (Tři modlitby)*, op. 109b (1897, píseň č.3 1912)
  1. *Gebet (Modlitba)* (Maurice Maeterlinck)
Český překlad Jaroslav Vrchlický.
  2. *Gebet (Modlitba)* (Michail J. Lermontov)
Český překlad Josef Václav Sládek.
  3. *Gebet (Modlitba)* (**Paul Flemming, 1609–1640**)
Vydala Hudební matice Umělecké besedy v Praze v roce 1922 již s českými překlady.
- *Zpívající noc*, op. 127 (1897–1898)
  1. *Die Nacht (Noc)* (**Hermann von Gilm, 1812–1864**)
  2. *Sommernacht (Letní noc)* (**Johanna Ambrosiusová, 1854–1939**)
  3. *Herbstnacht (Podzimní noc)* (**Heinrich Bulthaupt, 1849–1905**)
  4. *Za noci* (**F. v. Fuchs**)
  5. *Noční pozdrav* (**Franz Kugler, 1808–1858**)
  6. *Noční píseň* (**Karl Stieler, 1842–1885**)
  7. *Noční rozhovor* (**Otto Julius Bierbaum, 1865–1910**)
  8. *Polož již své ruce obě* (**Theodor Storm, 1817–1888**)
Vydal B. Taraba v Hudbení edici *Odkaz* v roce 1931 již s českým překladem od J. B. Foerstra.
U č. 4–8 německé originální názvy básní a německý název cyklu nedohledán.
- *Co zpívá večer (Abendgesänge)*, op. 126 (1898–1901)
  1. *Mädchenlied (Dívčí píseň)*
Autor textové předlohy není znám, český překlad J. Theurer.
  2. *Abendfrieden (Večerní mír)* (**Ludwig Eichrodt, 1827–1892**)
  3. *Abendgang (Večerní píseň)* (**Karl Stieler, 1842–1885**)
  4. *Gute Nacht (Dobrou noc)* (německá lidová poesie)
  5. *Weißer Flocken (Bílé vločky)* (**Wilhelm von Ploennies, 1828–1871**)
  6. *Im April (V dubnu)* (**Emanuel Geibel, 1815–1884**)
Vydal Em. Starý v roce 1930. Český překlad J. B. Foerster.
- *Drei Lieder aus der Kriegszeit*, op. 97 (píseň č.2 1898, č.1 a č.3 1915)
  1. *Und die Kugel traf* (**Gustav Falke, 1853–1916**)
  2. *Draussen im weiten Krieg* (**Christian Morgenstern, 1871–1914**)
  3. *Nacht im weiten Felde* (**Ernst Lothar, 1890–1974**)
Vydala Universal Edition ve Vídni v roce 1915.
- *Vier Lieder (Čtyři písně pro jeden hlas a klavír)*, op. 60 (1898–1905)
  1. *An die Laute (Na loutnu)* (Johann Friedrich Rochlitz)

2. *Frühlingstag (Jarní den)* (**Hans Roselieb, 1884–1945**)
3. *Traumkinder (Snílkové)* (**Paul Bornstein**)
4. *Ballade (Balada)* (**Hedda Rzach Sauer, 1875–1953**)

Vydala Universal Edition i s českým překladem ve Vídni v roce 1911. Nový český překlad Jaromír Fiala. (In: Smetana, r. XII, 1922.)

- *Weihnachtslieder (Vánoční písně), op. 80* (1898–1900)
  1. *Weihnachtslied (Vánoční píseň)* (německá lidová píseň)
  2. *Ó pastýři, slyš* (**Robert Eduard Prutz, 1816–1872**)
  3. *Dnes lidstvu dán* (**A. Busch**)
  4. *Štědrý večer* (**A. Busch**)
  5. *Zvěst andělská* (J. Trojan)
  6. *Svatá noci* (E. Gerok)
  7. *Ó, večere svatý* (E. Gerok)

Podrobnosti o autorovi básní č. 3 a 4 nedohledány.

- *Abendgang* (**Karl Stieler, 1842–1885**), 1898
- *Am Bache* (**Karl Stieler, 1842–1885**), 1898
- *Liebesbrief* (**Christian Morgenstern, 1871–1914**), 1898
- *Gefeit* (**Wilhelm Jordan, 1819–1904**), 1898
- *Verhängnis* (**Karl Stieler, 1842–1885**), 1898
- *Dein* (**Karl Stieler, 1842–1885**), 1898
- *O lass dich halten* (**Julie de Roquette, 1763–x**), 1898

Datum úmrtí autorky není znám.

- *Ja, schau mich an* (N. N.), 1898
- *Und gehst du über den Kirchhof* (**Paul Heyse, 1830–1914**), 1898
- *Aus deinen Augen* (**Böttcher von Schwerin**), 1898

Podrobnosti o autorovi nedohledány.

- *Was willst du* (**Bergmann**), 1898

Podrobnosti o autorovi nedohledány.

- *Herbstnacht* (**Heinrich Bulthaupt, 1849–1905**), 1898
- *Sommerabend* (**Clara Blüthgen, 1856–1934**), 1898
- *Vorüber* (**Friedrich Hebbel, 1813–1863**), 1898
- *Lass meinen Weg mich wandern* (Prittwitz–Gaffron)³⁰, 1898

---

³⁰ Prittwitz - jedná se o velmi starý slezský šlechtický rod ze 13. století. Jednotný titul „von Prittwitz und Gaffron“ se směl začít používat až od roku 1882 dle jedné pruské úřední vyhlášky. Nepodařilo se mi zjistit, o koho se konkrétně v tomto případě jednalo.

- *Frühlingsnächte* (**Karl Bleibtreu, 1859–1928**), 1898
- *Herbsttraum* (**Ernst von Possart, 1841–1921**), 1898
- *Das Erkennen* (**Johann Vogel, 1589–1663**), 1898
- *Ausklang* (**Carl Hermann Busse, 1872–1918**), 1898
- *Begleitung* (**Julius Hart, 1859–1930**), 1898
- *Ich bin schon lange begraben* (**Karl Bleibtreu, 1859–1928**), 1898
- *Lied* (**Julius Sturm, 1816–1896**), 1898
- *Schluss* (**Jakob Julius David, 1859–1906**), 1898
- *Sommernacht* (**Johanna Ambrosiusová, 1854–1939**), 1898
- *Ständchen* (**Friedrich Adolf von Schack, 1815–1894**), 1898
- *Was ist das für ein Frauenbild* (**Friedrich Hebbel, 1813–1863**), 1898
- *Dämmerstunde* (**Karl Stieler, 1842–1885**), asi 1898
- *Ein Sommer lang* (**Detlev von Liliencorn, 1844–1909**), 1898
- *Geht es Dir auch wie mir* (**Karl Stieler, 1842–1885**), 1898
- *Wiegenlied* (**Marx Möller, 1868–1921**), 1898
- *Wenn zwei sich gut sind* (**Klaus Groth, 1819–1899**), 1899
- *Im Schmuck des Lenzes* (**Heinrich Leuthold, 1827–1879**), 1899
- *Der Pathe des Todes* (**Rudolf Baumbach, 1840–1905**), 1899
- *Durch Mitleid wissend* (**Wilhelm Kuntze, 1778–1863**), 1900
- *Liebe (Láska), op. 46* (1899–1900), (**Gustav Falke, 1853–1916**)
  1. *Eine Liebe (Pozdní láska)*
  2. *An (Tobě)*
  3. *Erwacht (V probuzení)*
  4. *Märchen (V pohádce)*
  5. *Der Gärtner (Zahradník)*
  6. *Geh nicht (Proč jdeš)*
  7. *Der Mond scheint (Měsíc svítí)*
  8. *Der letzte Schmerz (Poslední bol)*
  9. *Der Gott der zärtlichen Herzen (Bůh srdcí milujících)*
  10. *Narcissen (Narcisky)*
  11. *Gieb dich darein (Smíř se s osudem)*
  12. *Gebet (Modlitba)*
  13. *Vision (Vidění)*
  14. *Seliger Eingang (Brána blažených)*

Vydal Mojmir Urbánek v Praze s českým překladem od Karla Buriana v roce 1910. Později v roce 1913 překlady upravil J.Theurer. (In: Smetana, r. X, 1920, s. 122.)

- *Nachtviolen (Noční violy), op. 43 (1899–1905), (Gustav Falke, 1853–1916)*
  1. *Ja, holde Herrin (Ach, paní krásná)*
  2. *Du hast in meinem Herzen (Ty vznítilas v mém srdci)*
  3. *Vision (Vidění)*
  4. *Epilog (Epilog)*

Vydala Universal Edition ve Vídni v roce 1914. Český překlad Julie Kühnlová.

- *Ich hab´ keine Mutter (Nemám matku) (Anna Ritter, 1865–1921), 1900*
Vydáno s českým překladem od J. B. Foerstra a se srbským překladem od M. Milojeviče v Bělehradě. (In: české číslo časopisu *Muzika*, r. I, 1928, sv. 7.)
- *Du und Ich (Ty a já) (Anna Ritter, 1865–1921), 1900*
Český překlad J. B. Foerster.
- *Nelken (Karafiáty) (Theodor Storm, 1817–1888), 1900*
Český překlad J. B. Foerster.
- *Märchen (M. Dahström), 1900*
Podrobnosti o autorovi nedohledány.
- *Nimm meine Hand (Josef Bohuslav Foerster, 1859–1951), 1900*
- *Traumglück (Anna Ritter, 1865–1921), 1900*
- *An Alrune (Max Haushofer, 1840–1907), 1900*
- *Die Hütte (Paul Remer, 1867-1943), 1900*
- *Über den Bergen (Erwin von Busse, 1885–1939), 1900*
- *Es ist ein holdes Angesicht (Alfred Meissner, 1822–1885), 1900*
- *Ich liebe dich (Detlev von Liliencorn, 1844–1909), 1900*
- *Legende (Legenda) (německá lidová poesie), 1900*
Český překlad J. B. Foerster.
- *Nacht (Friedrich Fuchs, 1865–1907 - Joseph Bernhard Nordhoff, 1838–1906), 1900*
- *So lass mich (Ferdinand Freiligrath, 1810–1876), 1900*
- *Wo (Kde) (Heinrich Heine, 1797–1856), 1900*
Český překlad J. B. Foerster.
- *Zwigesang (Christian Morgenstern, 1871–1914), 1900*
- *Rosen (Franz Evers, 1871–1947), 1901*

- *Rosen* (**Otto Julius Bierbaum, 1865–1910**), 1901
- *Mir fiel* (**Wilhelm von Ploennies, 1828–1871**), 1901
(Druhá verze písně č. 5 z cyklu *Co zpívá večer*, op. 126.)
- *Lied* (**Otto Julius Bierbaum, 1865–1910**), 1901
- *Jugend (Mládí)* (**Franz Evers, 1871–1947**), 1901
Vydáno s českým překladem od J. B. Foerstra v Kutné Hoře. (In: Česká hudba, r. XXXII, 1929.)
- *In der Dorfschenke* (**Margarete Beutler, 1884–1949**), 1901
- *Wiegenlied* (**Wilhelm Raabe, 1831–1910**), 1901
- *Das ist die Jungfrau im Walde* (**Wilhelm Raabe, 1831–1910**), 1901
- *Zwei Gräber* (**německá lidová píseň**), 1901
- *Leuchtende Tage (Zářivé dni)*, op. 69 (1900–1903), (**Ludwig Jacobowski, 1868–1900**)
  1. *Leuchtende Tage (Zářivé dni)*
  2. *Träumerei (Snění)*
  3. *Trost der Nacht (Útěcha noci)*
  4. *Bach Hause (Domů)*
 Vydala Universal Edition ve Vídni v roce 1911 i s českým překladem. Český překladatel nebyl nedohledán.
- *Dein Auge* (**Josef Huggenberger, 1865–1938**), 1902
- *Frühling– Nachtstraum (Sen jarní noci)*, op. 65 (píseň č. 1 1898, ostatní v roce 1905), (**Robert Hamerling, 1830–1889**)
  1. *Im Frühling (Z jara)*
  2. *Liebesgruß (Pozdrav)*
  3. *Ich darf dich nicht lieben (Nesmím ji milovat)*
  4. *Meine Lilie (Má lilie)*
  5. *An Marii (Marii)*
Český překlad Ferdinand Pujman.
  6. *Viel Träume (Marné sny)*
Český překlad Josef Theurer.
  7. *Wirf in mein Herz den Anker (Vhod' v moje srdce kotvu)*
Český překlad Ferdinand Pujman.
  8. *Klänge und schmerzen (Zvuky a bolesti)*
Český překlad J. Nový.
 Vydala Universal Edition ve Vídni v německé i české verzi v roce 1913.

- *Passiflora (Mučenka), op. 78 (1898–1906)*
  1. *Passiflor (Passiflora) (Timotheus Kranich)*
  2. *Vorübergehen (Odejít) (Konrad Siebel = Hans Roselieb, 1884–1945)*
  3. *Lass meinen Weg mich wandern (Svou cestou) (C. von Gaffron)*
  4. *Das Grab (Hrob) (Friedrich Hebbel, 1813–1863)*
  5. *Lichtbild (Světlý obraz) (Anna Ritter, 1865–1921)*
  6. *Verwelkte Blume (Zvadlý květ) (Friedrich Rückert, 1788–1866)*

Vydal Em. Starý v Praze v roce 1921 již s českým překladem Josefa Theurera. Podrobnosti o autorovi básně č. 3 nedohledány.
- *Zwei Lieder mit Viola und Klavier (Dvě písně s violou a klavírem), op. 91 (1911)*
  1. *Musik in der Seele (Hudba v duši) (Hugo Salus, 1866–1929)*
  2. *Schluß (Konec) (Otto Manz, 1871–1953)*

Vydala Hudební matice Umělecké besedy v Praze v roce 1923. Český překlad Josef Theurer.
- *Eine Verlassene (Opuštěná), op. 106 (1914–1915), (Otto Manz, 1871–1953)*

Vydala Foerstrova společnost v Praze v roce 1933 s německým textem i s českým překladem od Josefa Theurera.
- *Šest zpěvů*
  - ❖ *Písně na slova Goethova, op. 142 (1932)*
    1. *Kennst du das Land (Znáš onu zem) (Johann W. von Goethe)*
Český překlad O. Fischer.
    2. *Pro to místo třikrát zlaté (Johann W. von Goethe)*
Český překlad J. Vrchlický. Německý originální název básně nedohledán.
  - ❖ *Písně na slova Hölderlinova, op. 142 (1933)*
    1. *Prosba za odpuštění (Friedrich Hölderlin, 1770–1843)*
Český překlad Skuhravý. Německý originální název básně nedohledán.
    2. *V půli života (Friedrich Hölderlin)*
Český překlad J. B. Foerster. Německý originální název básně nedohledán.

Vydala Foerstrova společnost. (In: Foerstrova čítanka, č. 15–16. Melantrich, Praha 1943.)

6. Autoři německy psaných textových předloh

Josef Bohuslav Foerster napsal celkem přes 300 písní. Téměř polovina je psána na původní německý text, resp. na původní německy psanou poezii. Pro většinu z nich si Foerster vybral německé básníky. Básně rakouských autorů nezabírají ve Foersterově písňové tvorbě tak velké místo, je jich celkem osm. Robert Hamerling, Nikolaus Lenau, Jakob Julius David, Alfred Meißner, Hedda Rzach Sauer, Ernst Lothar, Hermann von Gilm a Karl Isidor Beck. V seznamu autorů, které si Foerster pro tyto písně vybral, najdeme také dva švýcarské autory (Alfred Hartmann a Heinrich Leuthold), českého, německy píšícího autora, (Hugo Salus) či dokonce jednoho belgického spisovatele (Maurice Maeterlinck).

Největší počet písní na německé textové předlohy vznikl na přelomu 19. a 20. století, v letech 1895–1905, tedy v období, kdy Foerster se svou ženou pobýval v Hamburku. Nejvíce jich konkrétně Foerster napsal v roce 1898. Od doby, kdy se Foerster přestěhoval do Vídně (1905), se opět začal hodně koncentrovat na česky psané písně, jelikož Vídeň mu dávala bližší kontakt s domovem a českými umělci, než–li Hamburk.

Polovina Foerstrových písní na původní německý text je přeložena do českého jazyka. Z velké části se jedná o celé cykly, které byly přeloženy. Téměř žádné písňové jednotliviny přeloženy nebyly. Mezi překladateli se nejčastěji objevuje jméno litomyšlského rodáka a blízkého Foerstrova přítele Josefa Theurera (1862–1928), v letech, kdy Foerster žil v Hamburku, předního tenoristy hamburské opery Karla Buriana (1870–1924), výjimečně i Jaroslava Vrchlického (1853–1912). Velmi často si Josef Bohuslav Foerster německé písně překládal sám.

V odborné muzikologické veřejnosti se objevuje názor, že Foerstrův výběr textových předloh pro své německy psané písně je z velké části nahodilý, a že básně německých spisovatelů, které si Foerster vybral, neoplývají přílišnou kvalitou. Vzhledem k Foerstrově velké zálibě v literatuře, která ho provázela od dětství, jeho dokonalé němčině a jeho mnohaletým pobytům v Hamburku a ve Vídni, kde se často osobně setkával se samotnými autory básní, které si pak vybral jako textovou předlohu pro své písně, si myslím, že výběr básní byl

promyšlený a Foerster měl jistě mnoho důvodů, proč si je vybral. Přihlédneme-li ještě k výběru básní pro jeho česky psané písně (Foerster psal např. na texty Josefa Václava Sládka, Petra Bezruče, Jaroslava Vrchlického, Jany Nerudy, Otakara Březiny či Marie Pujmanové), utvrdíme se ve vysoké kvalitě textových předloh. Bylo by tedy více než zvláštní, že česky psané písně by oplývaly tou nejvyšší kvalitou významných českých autorů, a německy psané písně by byly jen běžné a textově nezajímavé.

Kdybychom měli důkladně zhodnotit Foersterův výběr německy píšících autorů, potřebovali bychom na to pravděpodobně rozsah celé disertační práce. Není možné mezi všemi spisovateli najít jednu jedinou spojitost, kterou bychom obecně zdůvodnili otázku, proč si tyto všechny Foerster vybral. (Snad jen to, že téměř všichni autoři žili a působili v 19. století.) Pokusím se tedy alespoň stručně nastínit některé postřehy, týkající se obecných informací o autorech.

Nejednalo se vždy jen o spisovatele „z povolání“. Například Peter Cornelius byl básník, ale i hudební skladatel, Karl Stieler, jehož básně si Josef Bohuslav Foerster vybral pro mnoho svých německých písní, byl v první řadě právníkem, potom básníkem. Hugo Salus byl lékařem a zároveň českým německy píšícím spisovatelem a Margarete Beutlerová byla také lékařka a současně německá básnířka. To, že byl Foerster od dětství vychováván v katolické víře a tomuto vyznání zůstal věrný po celý život, mohlo mít také jistý vliv na výběr některých autorů. Timotheus Kranich byl kněz a Johann Vogel a Wilhelm Kuntze byli teologové. To bychom mohli odhadnout i z názvu básní, které si Foerster od nich vybral. (Vogel - *Das Erkennen*, Kuntze - *Durch Mitleid wissend*.)³¹

Mezi německými autory najdeme stejně tak velmi zvučná jména, například Johanna Wolfganga Goetheho, Heinricha Heineho, Theodora Storma nebo Christiana Morgensterna, jako jména, která nejsou v Čechách tolik veřejně rozšířená a oblíbená. To ovšem nemusí znamenat, že tito autoři jsou neznámí i v Německu nebo Rakousku. Pokud se s těmito „neznámými“ autory zabýváme více do hloubky, zjistíme, že jejich jména jsou mezi literárními

---

³¹ Nejen v písních se odráželo Foerstovo katolické vyznání. Například jeho Symfonie č. 4 c moll „*Veliká Noc*“ je programní symfonií, která představuje příběh Ježíše Krista od křížové cesty až po jeho vzkříšení.

odborníky naprosto běžně skloňována a většinu z nich nalezneme v každém odbornějším lexikonu rakouských nebo německy píšících autorů.

O tom, proč se ve Foerstrovém výběru nachází právě Goethe, Heine nebo Morgenstern, nemusíme pravděpodobně příliš přemýšlet. Patří mezi ty spisovatele, kteří platí jako vzor pro téměř všechny mladé začínající i pokročilejší umělce, a dostává se jim všeobecného uznání mezi literárními odborníky i laickými čtenáři. Tak, jako se Foerster ve své kompoziční praxi musel zabývat Bachem, Mozartem, Beethovenem, Dvořákem nebo později Mahlerem, tak se musel zaručeně probírat i literárními velikány, mezi které Goethe, Heine nebo Morgenstern jistě patří.

Jedním z nejdůležitějších německých autorů, které si Foerster pro své písně vybral, je hamburský, z počátku impresionisticky založený, básník Gustav Falke (1853–1916). Napsal na jeho básně cyklus písní s názvem *Láska* z let 1899–1890, který je asi vůbec nejznámější z jeho písní vůbec (do češtiny přeložil Karel Burian, později Josef Theurer), a volné pokračování *Noční violy* z let 1899–1905. Neřadí se mezi světoznámé autory, ale Foerster mu věnoval mnoho pozornosti. Byli to současníci, pobývali oba v Hamburku, kde se osobně stýkali, a pojil je velmi přátelský vztah.

Z *Poutníka* víme, že se díky Falkemu v Hamburku se seznámil i Detlevem von Liliencornem (1844–1909), jehož básně *Ein Sommer lang* (1898) a *Ich liebe dich* (1900) zhudebnil. Nedožíváme se již žádné jiné podrobnější informace o vztahu k tomuto autorovi.

Jak již bylo řečeno, většina autorů spadá do 19. století, což je na první pohled informace, která nám všechny spisovatele pojí do jednoho období. Jenže pokud se právě na 19. století podíváme pohledem zastoupených směrů, je to období, kdy se v literatuře (nejen v literatuře) vyskytovalo nesčetné množství klasických, netradičních a moderních literárních proudů a skupin. S nástupem moderny do německé literatury přestává být jasné, který autor patřil do jakého směru, apod.

Julius Hart (1859–1930) a Jakob Julius David (1859–1906). Tyto dva autory můžeme bez větších obav zařadit jako autory spadající do naturalismu (konec 19. století a přelom století). Mnohá naturalistická díla vznikaly časově ve stejné době jako některá díla realistická. Formálně se ale u naturalismu jednalo především o básně a dramata. Ideově se prosazoval především materialismus

zároveň s příklonem k přírodním vědám, zobrazování každodenního, běžného života, častý výskyt dialektů a sociolektů, popisování psychických jevů u člověka. Julius Hart byl německý básník a kritik, který se stal jednou z nejdůležitějších osobností berlínského naturalismu. Vedle Berlína byl dalším největším centrem v Německu Mnichov. Naturalismus se velmi silně rozvinul i v Rakousku a u nás na Moravě. Právě mezi moravské německy píšící autory patřil i Jakob Julius David. Mezi naturalisty by se z části mohl řadit již výše zmíněný Gustav Falke se svými romány.

Stejně tak, jako naturalisty, bychom mohli do jedné epochy „Vormärz und Junges Deutschland“³² zařadit následující autory, a to Heinricha Heineho (1797–1856), Hoffmanna von Fallersleben (1798–1874) a z velké části i Rakušana Nikolause Lenaua (1802–1850).

Zajímavou spojitost nalezneme mezi několika autory, a to mezi Annou Ritter (1865–1921), Gustavem Falkem (1853–1916), Theresou Gröhe, která byla známa také jako T. Resa a Carlem Hermannem Bussem (1872–1918), známým také pod pseudonymem Fritz Döring. Všichni tito němečtí básníci se sdružovali kolem kolínského producenta čokolády a významného podnikatele Ludwiga Stollwercka (1857–1922), pro kterého připravovali literární zpracování jeho osobních sbírek a alb. Mimo spisovatele byli na tomto „projektu“ záuokolováni i jiní umělci a vědci věnující se přírodním vědám.

V roce 1892 vydal Franz Ewers (1871–1947) společně s Carlem Hermannem Bussem a jinými autory (G. E. Geilfus a Viktor Hardung) antologii s názvem *Symphonie*. Ewers byl velmi schopným a dobrým vydavatelem časopisů a jiných literárních děl. Jeho vlastní básně se mu však příliš nedařilo rozšiřovat.

Ve výběru německých textových předloh převládají u autorů, tak jako obvykle, muži. Najdeme zde ale i několik žen. Hedda Rzach Sauer (1875–1953) byla rakouská lyrička, v přímém kontaktu s Rainer Maria Rilke a Marií von Ebner–Eschenbach. Byla velmi úzce spjata s Prahou, neboť její otec, klasický filolog Alois Rzach, v Praze studoval, žil, stal se profesorem a později také děkanem na Německém univerzitě. Hedda byla ve své době velmi uznávanou publicistkou. Německá básnířka Marie Stona (1861–1944), vlastním jménem

---

³² Více v 6. kapitole „Nikolaus Lenau“.

Marie Scholz, bydlela a vlastnila po svém otci zámek v Třebechovicích u Opavy na severní Moravě. Kolem Marie Stony se právě v Třebechovicích vytvořil literární kroužek, do kterého patřila Marie von Ebner–Eschenbach, Berta von Suttner, Alexander Roda, Karl Schönherr, publicista Paul Keller nebo dánský kritik Georg Brandes. Dne 1. ledna 1899 byla poprvé uvedena Foerstrova opera *Eva*, na kterou se přijela podívat i *Marie Stona* a pozvala manžele Foerstrovi na svůj zámek. Stona velmi ráda podporovala mladé umělce. Mezi ně se řadí i významný český skladatel, klavírista, pedagog a spisovatel Ilya Hurník (*1922). Johanna Ambrosiusová (1854–1939) byla německá básnířka z velmi chudých poměrů, která se koncentrovala především na přírodní lyriku. Udržovala kontakt například s Gerhartem Hauptmannem, významným představitelem rakouského naturalismu. Více než sto jejích básní bylo zhudebněno. Ostatní dílo se ale nedočkalo přílišné slávy a uznání. Sama o sobě napsala: „*Ich kenne keine Regeln der Dichtkunst und selbst wenn ich sie kennen möchte, wäre es mir unmöglich danach zu dichten, ich schreibe nur nach meinem Gefühl.*“³³ Elisa von der Recke (1754–1833), jejíž *Madrigal* Foerster v roce 1895 zhudebnil, byla německo–baltská spisovatelka, především básnířka a autorka duchovních textů a písní.

Dalšími ženami, na jejichž básně Foerster zhudebnil své písně byla Anna Ritter (1865–1921), Margarete Beutler (1884–1949), T. Resa nebo Clotilde von Schwartzkoppen. U těchto autorek nebylo snadné zjistit podrobnější údaje o jejich životě nebo díle. Nenalzáme ani nejmenší stopy, že by s těmito ženami udržoval korespondenci (dle naskenovaného Katalogu fondu nenotových rukopisů v Českém muzeu hudby, ani v jakékoli publikaci, která byla použita k této bakalářské práci). Nevíme tedy, jaký vztah ho k těmto ženám pojil, a z jakého důvodu zhudebnil několik básní. Můžeme si snad dovolit připomínku, že počet žen, jejichž básně si ke zhudebnění Foerster vybral, je poměrně vysoký. Musel tedy chovat k ženám úctu a uznání, které mohl vyjadřovat například i tím, že jim zhudebňoval jejich verše.

---

³³ Citace: Abshoff, Fritz: *Bildende Geister*. Band 1., s.12. Oestergaard, Berlin 1905.
http://de.wikipedia.org/wiki/Johanna_Ambrosius

O Foerstrovi se často říká, že byl velmi okouzlen přírodou a byl citově založen. Toto tvrzení můžeme alespoň z části potvrdit v případě, že se budeme hlouběji zabývat textovými předlohami Foersterových písní. V následujících kapitolách se proto pokusíme blíže přiblížit dva rakouské autory, jejichž básně si Foerster vybral jako textové předlohy pro své písňové zhudebnění.

7. Nikolaus Lenau (1802–1850)

7.1 Celoživotní boj

Vedle Heinricha Heineho, který byl ve své době, době romantismu, jednoznačně jedním z nejvýznamnějších německy píšících spisovatelů a žurnalistů, měl Josef Bohuslav Foerster „slabost“ pro Heineho rakouského současníka jménem Nikolaus Lenau. Původně se tento spisovatel jmenoval Nikolaus Niembsch, ale z důvodu rakouské cenzury, byl nucen vydávat svá díla jako Nikolaus Lenau. Tak je také všeobecně známý. Báseň tohoto rakouského spisovatele si Foerster vybral sice jen jednu, ale zato patří Nikolaus Lenau rozhodně k nejdůležitějším rakouským básníkům ze všech, jejichž texty si Foerster vybral, a jeho osoba i dílo je rozhodně nejvíce literárně - vědně zpracováno. Lenau se dnes prezentuje výhradně jako autor básní. Nic jiného se od něj prakticky knižně nevydává. Lenau se dočkává v dnešní době čím dál tím většího uznání a jeho básně platí jako jeden ze vzorů německy psané poezie. Jistě nemá tak zvučné jméno jako Heinrich Heine, ale patřil a patří mezi nejvýraznější osobnosti rakouské literatury vůbec. Informace k jeho osobě a dílu jsou k nalezení v každém odbornějším literárním lexikonu německy píšících autorů.

Nikolaus Lenau se narodil ve městě Csadát na území dnešního Rumunska. Dnes se toto město jmenuje *Lenauheim*, v roce 1926 přejmenováno právě na počest tamějšího rodáka Lenaua. Studoval na Universität Wien nejdříve právo, poté medicínu a nemohl se rozhodnout, kterým směrem se bude ubírat jeho budoucí povolání. (Můžeme spatřit podobnost s Foerstem.) Už od mládí se věnoval psaní veršů. Po smrti své matky se touto činností začal zabývat úplně a začala se v básních projevovat, pro něj tolik typická, melancholie, která ho provází po zbytek celého jeho tvůrčího období. Osoba a dílo Nikolause Lenaua se velmi často spojuje s obdobím *biedermeier*. Byla to epocha trvající od Vídeňského kongresu³⁴ (1815) do začátku revoluce

---

³⁴ Vídeňský kongres - ustanovil nové rozdělení Evropy po porážce Napoleona. Hlavní osobností a velitelem kongresu byl rakouský ministr zahraničí kníže Metternich.

v Rakouském císařství³⁵ (1848–1849). Časově je sice Lenau přesně zařaditelný, ideově to ale není tak jednoduché. Lenauovy básně a jeho přesvědčení více tíhly k literární epoše „Vormärz“, nebo-li k epoše doby předbřeznové. Tato epocha se rozvinula úplně ve stejné době jako *biedermeier* (již podle německého názvu se dá odvodit, že se jedná o období před březnovou revolucí v roce 1848), jednalo se však spíše o literární proud s konkrétním „posláním“. „Vormärz“ byl jakýsi literární, politicky zaměřený protiproud ke konzervativnímu a zastaralému *biedermeieru*. Typickými literárními formami byly básně, deníky a dopisy. K nejvýznamnějším autorům epochy „Vormärz“ patřili Heinrich Heine (1797–1856) a Georg Büchner (1813–1837).

Začátky jeho tvorby byly silně inspirovány klasickými romantickými prvky a tradicemi. Vlastně téměř celý jeho život, jeho postoje a názory bychom mohli přirovnat k romantickému hrdinovi, stojícímu na okraji společnosti. Důkazem tomu by bylo tíhnutí k „Vormärz“, s čímž úzce souvisí jeho nespokojenost s politickou situací, snaha bojovat proti tehdejšímu restaurativnímu „*biedermeierovskému*“ režimu a proti měšťanské vrstvě, která se v rámci feudalismu velmi silně začala v Rakousku „roztahovat“. Všechnu tuto nespokojenost a negativismus začal Lenau velmi častí převádět do svých básní. Možná to byla jediná šance, jak utéct z reality, a přesto se o ní moci svobodně vyjadřovat a komentovat ji, anebo si na druhé straně vytvořit utopický svět, ve kterém by mohl spokojeně žít dle svých představ. Často se v souvislosti s Lenauovým pesimismem, melancholismem a nespokojeností mluví o literatuře „*Weltschmerz*“,³⁶ tedy o literatuře, kde se odráží jakási bolest z okolního světa, která autora trápí. S tímto ideově korespondují spíše jeho pozdější básně. Rané básně bychom zařadili spíše do klasické přírodní lyriky. Dva nejznámější cykly těchto básní nesou název *Schilflieder* (1831–1832) a *Waldlieder* (1843). Z básní s přírodními motivy si vybral i Josef Bohuslav Foerster. Zhudebnil jednu báseň z Lenauových *Schilflieder*.

---

³⁵ Revoluce v Rakouském císařství – vypukla březnovým povstáním v roce 1848 ve Vídni hlavně kvůli nespokojenosti obyvatel s Metternichovským absolutismem, ale také kvůli feudálnímu systému, který často přinášel velké rozbroje mezi poddanými a vrchností. Císař Ferdinand I. byl nucen Metternicha propustit. I přesto se ale revoluce táhla dál. Byla zažehnána až v srpnu 1849, kdy byli poraženi maďarští revolucionáři u Világose. Revoluce přinesla několik změn, např. zrušení feudalismu nebo zřízení obecních samospráv.

³⁶ Typickým zástupcem „*Weltschmerz-Literatur*“ byl anglický básník George Gordon Byron (1788–1824).

Známý rakouský spisovatel Stefan Zweig (1881–1942) se o Lenauových básních vyjádřil tak, že je přiřadil mezi ty nejpřednější a nejlepší básně německy psané lyriky vůbec. Postavil je na roveň k básním Reiner Maria Rilkeho (1875–1926), Rudolfa Borchardta (1877–1945), Friedricha Nietzscheho (1844–1900) a Hugo von Hofmannsthala (1874–1929).³⁷

Na památku, podporu a přibližování osoby i díla Nikolause Lenaua široké veřejnosti byla založena *Mezinárodní společnost Nikolause Lenaua – Internationale Lenau - Gesellschaft* se sídlem v rakouském Stockerau.

---

³⁷ Lenau, Nikolaus: Gedichte. Ausgewählt von Hansgeorg Schmidt-Bergmann. Insel Verlag, Frankfurt am Mein 1998, s. 9–10.

7.2 *Schilflieder*

Na následujících stránkách se můžeme seznámit s celým cyklem básní *Schilflieder*, které se staly předlohou pro Foerstrovu vůbec první píseň psanou na německý text. Tato první píseň vznikla v roce 1883. Při čtení se zkusme zamyslet především nad tím, proč asi Josefa Bohuslava oslovil zrovna tento cyklus. Soustředme se především na stránku obsahovou, formální, ale i potencionální přitažlivost pro skladatele v možnosti zhudebnění. Bohužel o možnostech zhudebnění můžeme skutečně pouze spekulovat. Zhudebněná píseň bohužel nikdy nebyl vydána ani přeložena do češtiny.

Schilflieder (1831–1833)

I

Drüben geht die Sonne scheiden,
Und der müde Tag entschlief.
Niederhangen hier die Weiden
In den Teich, so still, so tief.

Und ich muß mein Liebstes meiden:

Quill, o Träne, quill hervor!
Traurig säuseln hier die Weiden,
Und im Winde bebt das Rohr.

In mein stilles, tiefes Leiden
Strahlst du, Ferne! Hell und mild,
Wie durch binsen hier und Weiden
Strahlt des Abendsternes Bild

II

Trübe wirds, die Wolken jagen,
Und der Regen niederbricht,
Und die lauten Winde klagen:
„Teich, wo ist dein Sternenlicht?“

Suchen den erloschnen Schimmer
Tief im aufgewühlten See.
Deine Liebe lächelt nimmer
Nieder in mein tiefes Weh!

III

Auf geheimem Waldespfade
Schleich ich gern im Abendschein
An das öde Schilfgestade,
Mädchen, und gedenke dein!
Wenn sich dann der Busch verdüstert,
Rauscht das Rohr geheimnisvoll,
Und es klaget, und es flüstert,
Daß ich weinen, weinen soll.

Und ich mein´, ich höre wehen
Leise deiner Stimme Klang
Und im Weiher untergehen
Deinen lieblichen Gesang.

IV

Sonnenuntergang;
Schwarze Wolken ziehn,
O wie schwül und bang
Alle Winde fliehn!

Durch den Himmel wild
Jagen Blitze, bleich;
Ihr vergänglich Bild
Wandelt durch den Teich.
Wie gewitterklar
Mein´ ich dich zu sehn
Und dein langes Haar
Frei im Sturme wehn!

V

Auf dem Teich, dem regungslosen,
Weilt des Mondes holder Glanz,
Flechtend seine bleichen Rosen
In des Schilfes grünen Kranz.

Hirsche wandeln dort am Hügel,
Blicken in die Nacht empor;
Manchmal regt sich das Geflügel
Träumerisch im tiefen Rohr.

Weinend muß mein Blick sich senken;
Durch die tiefste Seele geht
Mir ein süßes Deingedenken,
Wie ein stilles Nachtgebet!

Již po prvním přečtení těchto básní si uvědomíme, že se jedná o typickou přírodní lyriku. Cyklus pěti básní *Schilflieder* napsal Nikolaus Lenau v letech 1831–1832 a je počítán za vrchol jeho přírodně–lyrické tvorby. Důkazem toho je i fakt, že právě tento cyklus nezaujal pouze Foerster, ale i jiné skladatelé zvučnějších jmen. Nejznámějším a nejčastěji uváděným zhudebněním je píseň Albana Berga na třetí báseň cyklu *Schilflieder* v jeho cyklu písní *Sieben frühe Lieder* (1905–1908) pro ženský hlas a klavírní doprovod. Berg a Foerster nebyli sami, koho Nikolaus Lenau oslovil básněmi své přírodní lyriky. *Schilflieder* dále zhudebnili Robert Schumann, Richard Strauss, Ferenc Liszt, Felix Mendelssohn–Bartholdy, Hugo Wolf anebo Herbert Blendinger, současný žijící hudební skladatel a profesor violy a komorní hudby na Universität für Musik und darstellende Kunst v rakouském Grazu.

Ve všech pěti básních se po metro–rytmické stránce jedná o *trochej*. V tomto metru se básnická stopa skládá ze dvou slabik - jedné těžké (přízvučné), označované běžně znaménkem "-" nebo podtržením té dané přízvučné slabiky ve slově, a druhé slabiky lehké (nepřízvučné), označované jako "U". Pokud se podíváme na rýmování,³⁸ v tomto cyklu se vždy jedná o střídavý verš, běžně označovaný jako ABAB.

<u>Drüben geht die Sonne scheid</u> en,	– U – U – U – U
<u>Und der müde Tag</u> entschlief.	– U – U – U –
<u>Niederhang</u> en <u>hier</u> die <u>Weiden</u>	– U – U – U – U
<u>In</u> den <u>Teich</u> , so <u>still</u> , so <u>tief</u> .	– U – U – U –

Typickým znakem pro přírodní lyriku, a tudíž i pro tento Lenauův cyklus, je zobrazování přírody. (Sonne - slunce, Weiden - pastviny, Rosen - růže, Teich - rybník, Himmel - nebe, Sonnenuntergang - západ slunce, atd.) Příroda se stává jedním z ústředních témat básní. Nebo se za ni skrývá nějaká hlubší problematika. Již dle názvu tohoto básňového cyklu se dá rozpoznat, že se jedná o lyriku přírodní. *Schilflieder* bychom mohli přeložit jako „*rákosové písně*“, „*písně z rákosí*“. Používají se obrazné prostředky a pojmenování (většinou s přírodním motivem) k vyjádření nějakého jevu, pocitu, nálady či situace.

³⁸ rým - zvuková shoda hlásek na konci veršů
verš - stavební jednotka básně, graficky vyčleněna vždy v jednom řádku; spojením veršů vzniká sloka

Dalším znakem, který bychom mohli přiřadit jako znak pro přírodní lyriku, je velmi poetické a romantické popisování situací a jevů, které jsou naprosto běžné. Např. hned první báseň a první sloka nám popisuje jev (nebo spíše opisuje), se kterým se všichni každý den setkáváme. Den končí a začíná noc. „Drüben geht die Sonne scheiden, Und der müde Tag entschlief.“ V těchto dvou verších byly pro tento jev použité eufemistické výrazy.³⁹

Celkově je celý cyklus laděn velmi melancholicky až negativně. S neustálým zobrazování přírody se v básních průběžně pojednává o tom, jak „hrdina“ a zároveň vypravěč těchto básní ztratí svoji lásku a vyjadřuje silný smutek a bolest z této skutečnosti. Vlastnosti a krásy této své lásky, kterou ztrácí, často metaforicky vyjadřuje pomocí výrazu s přírodním laděním a „schovává“ tím skutečný význam své myšlenky. („Und ich muß mein Liebstes meiden“..., „Deine Liebe lächelt nimmer, Nieder in mein tiefes Weh!“..., „Mädchen, und gedenke dein!“..., „Ihr vergänglich Bild, Wandelt durch den Teich.“... „Mir ein süßes Deingedenken, Wie ein stilles Nachtgebet!“, „Traurig säuseln hier die Weiden, Und im Winde bebt das Rohr.)

Můžeme odhadovat, že Josef Bohuslav Foerster měl hned několik důvodů, proč si vybral ke zhudebnění právě *Schilfflieder*. Lenau byl v jeho době velmi uznávaným a populárním autorem. Foerster studoval ve Vídni a přihlídneme-li k jeho celoživotnímu enormnímu zájmu o četbu je pravděpodobné, že již tam mohl přijít do styku s básněmi tohoto rakouského spisovatele. Dále fakt, že tyto básně zhudebnili i ostatní skladatelé, mohl být pro něj zárukou kvality textu, a tak pro Foerstra, který neměl v té době ještě žádné zkušenosti se zhudebňováním německy psané poezie, to byla jednoduchá cesta, jak získat inspiraci a „okoukat“ techniku např. od písňového velikána Roberta Schumanna. Pokud budeme na Foerstra nahlížet jako na typického romantického skladatele, který je velmi citově založen, tíhne k přírodě a uznává tradiční hodnoty rodiny, manželství a katolické víry, je výběr tohoto přírodně-lyrického cyklu na snadě.

Nikolaus Lenau nám se svým básňovým cyklem *Schilfflieder* vyvrací teorii, že by si Foerster vybíral své textové předlohy nahodile a neměly by dostatečnou kvalitu.

---

³⁹ eufemismus – jedná se o jemnější vyjádření nějaké věci, jevu či skutečnosti; opakem eufemismu je kakofonie

8. Robert Hamerling (1830–1889)

Dalším velmi důležitým rakouským autorem textových předloh pro Foerstrovu básně byl Robert Hamerling. Pokud nahlížíme na Hamerlinga z pohledu Foerstra, má větší důležitost než Lenau, protože Foerster na jeho básně zhudebnil celý jeden cyklus *Sen jarní noci* z let 1898–1905 a ještě dvě jednotlivé básně - *Hvězdy* z cyklu *Čtyři básně, op. 22* z roku 1895 a *Okamžik* z cyklu *Básně jarní a podzimní, op. 11* z let 1896–1898. Zatímco Lenau byl Foerstrovu textovou předlohou pouze pro jednu báseň. Z obecného hlediska literárního se Hamerling nepovažuje za takového „velikána“ jako Nikolaus Lenau. I přesto je ale důležitou součástí rakouské lyriky 19. století a byl jedním z nejčtenějších spisovatelů své doby v Rakousku. U Hamerlinga bylo velice obtížné získat nějakou publikaci nebo biografii z novější doby. Téměř všechny pochází z druhé poloviny 19. století, kdy byl Hamerling nejvíce proslaven. V roce 1922 bylo v Lipsku vydáno jeho kompletní dílo v šestnácti svazcích.⁴⁰ Na rozdíl od Lenaua, o nějž zájem v dnešní době spíše stoupá a jeho kvalita díla se teprve doceňuje, u Hamerlinga tomu je spíše naopak. Ve své době nejuznávanější básník, ale v dnešní době musíme pátrat velmi podrobně, abychom našli jeho dílo a informace o jeho osobě.

8.1 Český původ a vztah k ženám

Robert Hamerling byl velmi úzce spojen s naší vlastí. Narodil se v roce 1830 v městečku Kirchberg am Walde v Dolním Rakousku a jeho původní jméno znělo Rupert Johann Hammerling. Již v šestnácti letech ale začal používat jméno nové, pod kterým se proslavil. Jeho matka pocházela ze Šumavska a jako dítě se Hamerling často vracel na Šumavu ke svému strýci, který zde žil a pracoval ve sklárnách. Když mu byly dva roky, dostal se jeho otec do finančních potíží a byli nuceni se vystěhovat z jejich rodného domku. Malý Robert se svou matkou našli „útočiště“ u jednoho ze strýčků v nedaleké vesnici. Tam si Hamerlinga oblíbila i baronská rodina na zámku *Engelstein*. Ti mu také v deseti letech umožnili, aby mohl navštěvovat klášterní gymnázium

---

⁴⁰ Hamerling, Robert: *Sämtliche Werke in sechzehn Bänden*. Hesses & Becker, Leipzig 1922.

v Zwettlu. V tu dobu už bylo markantní Hamerlingovo literární nadání neboť už tehdy, jako malý chlapec, „chrlič“ jednu báseň za druhou. V klášteře se stal členem chlapeckého sboru a celkem tam strávil čtyři roky. Pravděpodobně i díky tomuto duchovnímu vlivu v klášteře byl v tomto mladém věku byl Hamerling přesvědčen, že se stane knězem.

Hamerling odchází v patnácti letech do Vídně, aby mohl pokračovat ve svých studiích. Nejdříve ještě na gymnáziu, a poté na univerzitě. Potkává se s Antonem Brucknerem, s kterým ho začne pojít skutečně opravdové a hluboké přátelství. Uzavřou spolu dokonce tzv. přátelský svazek *Herakliusbrüder* (*Heraklovi bratři*). Ten měl za cíl, pomáhat si a podporovat se vzájemně v jejich umělecké činnosti. Díky Brucknerovi mohl Hamerling zveřejňovat některé své básně v týdeníku *Aurora* a dostává se také do literárního kroužku mladých umělců *Dichtergilde Teutonia*. Díky tomuto kroužku byla v lednu 1848 oficiálně vydána jeho první báseň *Am See* v brněnském časopise *Morawia*.

V osmnácti letech využil Hamerling svého všestranného nadání a započal studia klasické filologie, medicíny a filosofie na Univerzitě ve Vídni. Studium literatury a filologie ale přece jen převažovalo nad vším ostatním. Největšími oblíbenci, kerým během svého studia věnoval nejvíce pozornosti, se stali Novalis (1772–1801) a Hölderlin (1770–1843). Věnoval se ale např. i studiu orientálních jazyků a přírodních věd. Když byly v roce 1848 založeny v Rakousku studentské legie, stal se hned Hamerling také jejich členem. Za dob svého studia se Hamerling o prázdninách rád vracel (často společně s Brucknerem) do lesů poblíž svého rodiště. Tam vznikaly také jedny z nejlepších básní jeho přírodní lyriky. Při studiích také opustil myšlenku stát se duchovním a rozhodl se „zasvětit“ svůj život pouze psaní a pedagogické činnosti.

Od roku 1855 se stal na dlouhá léta gymnaziálním učitelem v Triestu.⁴¹ Od počátku jeho působení měl ale velké zdravotní problémy, které ho čím dál tím více omezovaly. Často cestoval po Itálii (např. Benátky, Padova, ...), aby načerpal nové fyzické síly a inspiroval se pro svou literární tvorbu. Ve třiceti šesti letech musel předčasně odejít ze zdravotních důvodů do penze. To mu však umožňovalo se plně věnovat psaní, a tak započalo „nejplodnější“ období

---

⁴¹ Triest je severoitalské přístavní město ležící na hranicích se Slovinskem, s počtem obyvatel asi 200 tisíc.

v jeho tvorbě. S počátkem jeho penze se přestěhoval do rakouského Grazu, kde setrval až do své smrti.

Robert Hamerling byl významným autorem tvorby epické i lyrické. Mezi nejvýznamnější díla nepopíratelně patří jeho epos *Ahasver in Rome* z roku 1866, vydaný hned v témže roce v Hamburku. V roce 1900 byl tento epos vydaný i v češtině jako *Ahasver v Římě*, s překladem od Elišky Krásnohorské (1847–1926). Dále zmiňme o tři roky později napsaný i v Hamburku vydaný epos *Der König von Sion*, v češtině vydaný v roce 1902, s překladem od Elišky Krásnohorské. Z jeho dramát jmenujme známou tragédii *Danton und Robespierre* z roku 1870, vydána o rok později v Hamburku. V češtině dále vyšel roku 1907 ještě Hamerlingův epos *Amor a Psyché*, taktéž s překladem od Elišky Krásnohorské, v roce 1925 román *Aspasia* z roku 1875 a roku 1928 vyšel česky i Výbor lyriky. Tak, jako Foerster a mnoho jiných umělců, i Hamerling si psal svůj deník. Jeho autobiografické dokumenty byly vydány v Hamburku v roce 1890 pod názvem *Tagebuchblätter und Briefe (Deníky a dopisy)*.

Robert Hamerling měl u nás velmi „zvučné“ jméno. Jeho čeští současníci moc dobře věděli o jeho kvalitách a uznávali ho jako význačného rakouského autora. Jak již bylo zmíněno, Eliška Krásnohorská byla překladatelkou mnoha jeho eposů a např. Jaroslav Vrchlický věnoval Hamerlingovi dokonce báseň poté, když se dozvěděl, že Hamerling zemřel.

Tak, jako v životě mnoha autorů a všech lidí vůbec, v Hamerlingově díle sehrál významnou roli jeho vztah k ženám. O Hamerlingovi se říká, že je to básník lásky a krásy a právě ženy byly jeho největší inspirací pro psaní poezie. Sám o sobě jednou Hamerling řekl, že je „*Priester des Schönen*“, tedy kněz krásna. To byla „meta“ v jeho tvorbě. Zobrazit něco krásného, milého, co ho oslovilo a hnulo s jeho srdcem. Téměř všechny Hamerlingovy básně byly podníceny láskou, ať už platonickou či nenaplněnou, nebo skutečnou a opěťovanou. To se přirozeně zrcadlí i v obsahu veškerých básní. Hamerlingovu poezii bychom obecně mohli nazvat milostnou a přírodní lyrikou, neboť v takovémto duchu je jeho počet básní jistě největší. Již v patnácti letech se zamiloval do dívky jménem Regiswinda, která pocházela z okolí jeho rodiště, a které věnoval mnoho básní. Mimo jiné ji nazýval „Lilii“ a právě jí byla věnována báseň *Meine Lilie (Moje lilie)* z Foerstrového cyklu *Sen jarní noci*. Další důležitou ženou jeho mládí byl vídeňská spolužačka Rosa, která ovšem více

jevila zájem o Hamerlingova přítele Brucknera. S věkem už jeho obdiv k ženám přestával být pouze platonický a nevinný. Udržoval poměr s jakousi Italkou Paulinou a když se stal pedagogem v Triestu, uvázal své city na dlouhou dobu k harfistce Marii Mösner. Tu neustále opěvoval novými sonety a básněmi. Mezi ně se řadí i básně s názvem *An Marii (Marii)* a jednu z nich zařadil právě i Foerster do svého písňového cyklu *Sen jarní noci*. V pozdějším věku v Grazu se pak upnul především na Clotildu Gstirner, kterou nenazval jinak než „Minona“ a vyjádřil se o ní takto: „*Eine Frau von unvergleichlicher Naturfrische, Wärme, Innigkeit, Heiterkeit, Güte und Hingebung des Herzens...*“.⁴² O ní i pro ní napsal nespočet básní a zůstal s ní v blízkém vztahu až do své smrti.

---

⁴² Schlossar, Anton: Robert Hamerling. In: Allgemeine deutsche Biographie. Bayerische Akademie der Wissenschaften, Bd. 49, 1904, s. 741.

8.2 Básně písňového cyklu *Sen jarní noci*, op. 65

Básně Roberta Hamerlinga, které Josef Bohuslav Foerster zhudebnil a použil pro svůj cyklus *Sen jarní noci* z let 1898–1905, netvoří společně žádný básnický cyklus, jako tomu bylo v případě *Schilflieder*. Jedná se o jednotliviny, které Hamerling napsal většinou pro nějakou ženu jako vyjádření pocty a obdivu, anebo jimi vyjadřoval své pocity a nálady z neopětované lásky či z odloučení s jeho milovanou ženou. Zde se můžeme pozastavit nad zajímavou paralelou mezi Foerstem a Hamerlingem. Hamerling vyjadřoval úctu k ženám tím, že je opěvoval básněmi. U Foerstra najdeme velké množství písní, kde autory textových předloh jsou právě také ženy. Možná to mohla být pouze jiná forma „vyznávání“ ženského pokolení, která není tak nápadná jako u psaní samotné poezie.

Oproti Lenauovi, který velmi často psal básně složité, těžké a politicky smýšlející, vidíme v tomto mezi oběma autory diametrální rozlišnost. Můžeme se domnívat, že Foerster byl povahově blíže spíše Hamerlingovi. Možná proto mu dal ve zhudebňování jeho básní větší prostor, než-li Lenauovi.

Na rozdíl od Lenauových *Schilflieder* máme u cyklu *Sen jarní noci* k dispozici český překlad básní, o které se postaral Josef Theurer, význačný režisér a dramaturg Národního divadla Ferdinand Pujman a J. Nový.

Jak již bylo výše řečeno, Hamerlingovy básně jsou převážně charakteru milostného, opěvují lásku, přírodu a krásu obecně. To je výstižné i pro všech osm básní, které si Foerster vybral pro svůj cyklus *Sen jarní noci*.

I

Im Frühling (Z jara)

Die Blumen sind aufgegangen,
Kristallen glänzt der See:
Dies Blühn und Leuchten und Prangen
Tut meinem Herzen weh!

Ich wollte, Winter bliebe
Und die Blumen wachten nicht auf,
Bis Glück mir blühet und Liebe
Zu wonnigem Lebenslauf.

II

Liebesgruß (Pozdrav)

Ich bin dir, ach, so ferne
Und möchte bei dir sein
Und sagte dir so gerne
Ein Wörtchen ganz allein.

Es grüßen Roßen ferne
Mit Duft sich liebebang,
Mit goldnem Strahl die Sterne
Und Herzen mit Gesang.

So wall´, o Lied, als Bote
Zu ihrem Herzen hin,
Doch scheu vor ihrem Spotte,
Ertöne nicht zu kühn!

Nur schüchtern nah´ dem Kreise,
Dem Himmel ihres Lichts:
Begrüße nur sie leise,
Vom Herzen sage nichts.

III

Ich darf dich nicht lieben (Nesmím tě milovat)

Ich darf dich nicht lieben und kann dich nicht hassen,
Ich darf dich nicht halten und kann dich nicht lassen:
O sage, wie lös´ ich den bitteren Streit?
Und auch, was das innerste Herz mir zerrissen,
Ich kann´s nicht ertragen – und möcht´es nicht missen
Das quälend verlockende, wonnige Leid.

Ich kann dich nicht hassen und darf dich nicht lieben,
So steht es im Buch der Geschichte geschrieben –
O schmerzlicher Kampf, der das Herz mir entzweit!
Ich kan dich nicht hassen und darf dich nicht halten,
So wollen es ewiger Sterne Gewalten –
O sage, wie lös´ ich den bitteren Streit?

Vegebens in einsamen Nächten und Tagen
Erneur´ ich sie ewig, die schwerste der Fragen,
Und nähre das quälende, wonnige Leid.
Ich darf dich nicht lieben und kann dich nicht hassen,
Ich darf dich nicht halten und kann dich nicht lassen –
O sage, wie lös´ ich den bitteren Streit?

IV

Meine Lilie (Má lilie)

Es slimmert der Kranz der Sterne,
Der Mond aus Wolken bricht,
Um Fensterlein dämmert ferne
Ihr Lilienangesicht.

Verglüheth, ihr Sternenkränze,
Versinke, du Mondespracht!
Nur du, meine Lilie, glänze,
Wenn sehrende Liebe wacht!

V

An Marie (Marii)

Wie bist du schön, wenn deine Augen leuchten!
Wie lieb´ ich deine edelblassen Züge!
O, daß doch nie der Stunden letzte schlüge,
Die mich so süß in deiner Nähe deuchten!

Doch die den Gram aus meiner Seele scheuchten,
Die Stunden, tun sie auch dir selbst Genüge?
Ach, wenn ich dich nach deinem Herzen früge,
So würde wohl dein Auge sich befeuchten!

Du liebst; du schwelgst in einem fernen Bilde;
Es schweise, indes mein Sinn zu dir sich wendet,
Der deine nach entlegenem Gef-silde!

Und dennoch zoll´ ich Dank´ dir, der nicht endet:
Wofür? Für all des Gegens holde Milde,
Den unbewußt ein holdes Auge spendet!

VI

Viel Träume (Marné sny)

Viel Vögel sind geflogen,
Viel Blumen sind verblüht,
Viel Wolken sind gezogen,
Viel Sterne sind verglüht;
Vom Fels aus Waldesbronnen
Sind Wasser viel geschäumt:
Viel Träume sind zerronnen,
Die du, mein Herz, geträumt.

VII

Wirf in mein Herz den Anker (Vhod´ v moje srdce kotvu)

Wirf in mein Herz den Anker,
Du vielgeliebtes Kind!
Im Hafen der Liebe wehen
Die Lüfte süß und lind.

Da draußen auf weitem Meere
Droht manches wilde Riss:
O komm! Mit Blumen umwinden
Will ich dein Lebensschiff!

Auf schimmernden Wogen schaukelt
Sich mancher leichte Kiel:
O komm – die schimmernden Wellen,
Sie treiben ein falsches Spiel!

O komm – die schimmernden Wellen
Sind tückisch zu aller Stund´;
Wirf in mein Herz den Anker –
Das hält wie Felsengrund.

VIII

Klänge und Schmerzen (Zvuky a bolesti)

Schmerzen, die dich süß bedrängen,
Die sich selber kaum verstehn,
Läßt dein Herz in süßen Klängen
In des Abends Lüfte wehn.

Und sie schweben hin und wieder,
Schweben tönend her und hin,
Lassen in mein Herz sich nieder,
Ruhn und wohnen still darin.

So sind mein nun deine Klänge,
Mein dein Sehnen und dein Schmerz:
Dich befreien die Gesänge,
Mir zerreißen sie das Herz!

Hamerlingovy básně jsou velmi plynulé a příjemné ke čtení. Neobsahují žádný složitý děj a typově jsou si velmi podobné s básněmi od Nikolause Lenaua *Schilflieder*. Podobnost však hledejme opravdu pouze u cyklu *Schilflieder*, u jiných Lenauových básní bychom jen těžko hledali podobnost s básněmi od Hamerlinga.

Tak, jako tomu bylo u Lenaua, můžeme si pro zajímavost říci, že Foerster nebyl sám, kterého inspirovaly Hamerlingovy básně ke zhudebňování. Max Reger zhudebnil na jeho básně svůj písňový cyklus *Vier Lieder für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte*. Alban Berg zhudebnil ve svém cyklu *Jugendlieder* dokonce stejnou báseň jako Foerster - *Augenblicke*. U Berga se výběr autorů textových předloh v tomto cyklu *Jugendlieder* nápadně podobá výběru autorů u Foerstra. Oba si vybírají např. Karla Stielera, Ludwiga Jacobowského, Detleva von Liliencorn, Karla Busseho, Friedricha Rückerta, Heinricha Heineho, Johanna W. von Goetheho, anebo Emmanuela Geibela. U Foerstra se ve výběru objevuje několik naturalistů. U Berga je to naturalista Arno Holz, který je jedním z nejvýznamnějších naturalistů Německa.

V I. básni *Im Frühling* se po metro–rytmické stránce v zásadě jedná o *jamb*. Střídá se zde ale s *daktylem*. V jambickém metru se básnická stopa skládá ze dvou slabik - jedné lehké (nepřízvučné), označované běžně znaménkem "U", a druhé slabiky těžké (přízvučné), označované jako "-" nebo podtržením té dané přízvučné slabiky ve slově. Jamb se objevuje ve 2. a 4. verši obou slok básně. V případě *daktylu* se jedná o tří-slabičnou stopu, kde se střídají přízvučná a dvě nepřízvučné slabiky za sebou. Objevuje se v 1. a 3. verši obou slok. V němčině se často v tomto metru zasazuje na začátek jedna nepřízvučná slabika, aby se dosáhlo toho správného efektu. Pokud se podíváme na typ rýmu, v této básni se jedná o *střídavý* verš, běžně označovaný jako ABAB. Obsahově a tematicky bychom měli poukázat především na přírodní ladění básně. Popisování příchodu jara je zde ústředním motivem, za který se ovšem schovává milostná tematika.

Die <u>Bl</u> umen sind <u>aufge</u> gangen,	U – U U – U – U
Kristallen <u>glänzt</u> der <u>See</u> :	U – U – U –
Dies <u>Blü</u> hn und <u>Leuch</u> ten und <u>Prang</u> en	U – U U – U U – U
Tut <u>meinem</u> <u>Herzen</u> <u>weh</u> !	U – U – U –

V II. básni *Liebesgruß* se nesetkáváme s ničím výjimečným. Jedná se o klasickou *jambickou* stopu se střídavým veršem. Obsah je nám naprosto jasný. Hamerling v této básni nic nezastírá a nepoužívá mnoho pomocných prvků k vyjádření pocitu. Posílá milostný pozdrav ke své milované, se kterou nemůže být.

Ich <u>bin</u> dir, <u>ach</u> , so <u>ferne</u>	U – U – U – U
Und <u>möchte</u> <u>bei</u> dir <u>sein</u>	U – U – U –
Und <u>sagte</u> <u>dir</u> so <u>gerne</u>	U – U – U – U
Ein <u>Wörtchen</u> <u>ganz</u> <u>allein</u> .	U – U – U –

Ve III. básni *Ich darf dich nicht lieben* nacházíme po formální stránce již kombinaci *sduženého* a *obkročného* rýmu. Po metro–rytmické stránce se jedná o *daktyl*, opět s jednou nepřizvučnou slabikou navíc na začátku každého verše. Obsahově je tématem opět milostný vztah a vnitřní boj autora lásky s nenávisť.

Ich darf dich nicht lieben und kann dich nicht hassen,
 Ich darf dich nicht halten und kann dich nicht lassen:
 O sage, wie lös´ ich den bitteren Streit?
 Und auch, was das innerste Herz mir zerrissen,
 Ich kann´s nicht ertragen – und möcht´es nicht missen
 Das quälend verlockende, wonnige Leid.

U – U U – U U – U U – U
 U – U U – U U – U U – U
 U – U U – U U – UU –
 U – U U – UU – U U – U
 U – U U – UU – U U – U
 U – U U – U U – UU –

Ve IV. básni *Meine Lilie* se opět po metro–rytmické stránce nacházíme v *daktylu* s klasickým *střídavým* rýmem. Ve druhém verši daktyl střídá čistý *jamb*. Tuto báseň napsal Hamerling v patnácti letech svého věku jako ódu na svoji první velkou lásku. Opět používá přirovnání a obrazy s přírodními motivy k vyjádření krásy a obdivu ke své milé.

Es <u>slimmert</u> der <u>Kranz</u> der <u>Sterne</u> ,	U – U U – U – U
Der <u>Mond</u> aus <u>Wolken</u> <u>bricht</u> ,	U – U – U –
Um <u>Fensterlein</u> <u>dämmert</u> <u>ferne</u>	U – U U – U – U
Ihr <u>Lilien</u> <u>angesicht</u> .	U – U U – U –

V. báseň *An Marii* je většího rozsahu a byla věnována harfistce Marii Mösner, kterou Hamerling potkal jako učitel na gymnáziu v Triestu. Hamerling zde naprosto otevřeně a milostně popisuje krásu Marie, vyjadřuje své city a vše, co se mu na Marii líbí. Formálně se jedná o kombinaci *sduženého* a *obkročného* rýmu, která se zde sehrává výjimečnou roli. Celá báseň má velmi nepravidelnou rytmickou stopu, která se nedá jednoznačně určit a může mít více možností.

VI. báseň *Viel Träume* je oproti předchozí básni složena v jednoduchém rytmickém schématu *jambické* stopy. Opakování stejného slova „viel“ na začátku každého verše celé sloky nám umocňuje aktuálnost myšlenky, kterou tím chtěl autor vyslovit.

Viel <u>V</u> ögel <u>s</u> ind geflogen,	U – U – U – U
Viel <u>B</u> lumen <u>s</u> ind ver <u>bl</u> üht,	U – U – U –
Viel <u>W</u> olken <u>s</u> ind gezogen,	U – U – U – U
Viel <u>S</u> terne <u>s</u> ind ver <u>gl</u> üht;	U – U – U –

V VII. básni *Wirf in mein Herz den Anker* připodobňuje Hamerling milostný vztah k přístavu, kotvě a lodím. Např. kotva, která se hodí do srdce, má symbolizovat pevný a ničím neohrožitelný vztah. Loď na moři potom symbolizuje životní pouť zamilovaných.

Poslední VIII. báseň *Klänge und Schmerzen* je jako jediná z tohoto Foerstrového výběru laděna negativně a velmi melancholicky. Hamerling zde ukazuje, že ačkoli je láska něco krásného, může mít často i druhou stranu mince, která nám dokáže velmi ublížit a zničit náš vnitřní život.

9. Závěr

Písňová tvorba na německy psané textové předlohy a výběr autorů těchto textových předloh je u Josefa Bohuslava Foerstera téměř nevyčerpatelnou tematikou.

K dispozici jsme měli více než padesát autorů, jejichž básně si Foerster z nějakého důvodu vybral pro své zhudebnění.

Podrobněji jsme se zabývali dvěma rakouskými básníky Nikolausem Lenauem a Robertem Hamerlingem. Z celkového počtu osmi rakouských autorů, jejichž básně se staly předlohou pro Foersterovy písně, jsme se zaměřili právě na tyto dva, kteří patří mezi nejvýznamnější. Pokud bychom měli vyvodit závěr alespoň z výběru básní od těchto dvou autorů, mohli bychom s jistotou říci, že Foerster si jednoznačně vybíral básně s přírodně–milostnými motivy. Všechny básně jsou velmi citové a plné prožitků, které vyplývají z osobních zážitků obou spisovatelů. Básně jsou velmi melodické a většinou s jednoduchým metrickým schématem. Tento výběr nám koresponduje s obecným míněním, že Foerster byl romantický, duchovně založený a citlivý člověk. Své osobní prožitky se také často zrcadlily v jeho tvorbě.

Vytvořit ucelený seznam všech písní na německy psaný text nebylo snadné. Mnoho jich totiž nikdy nebylo vydáno, tudíž se o nich špatně získávaly informace. Seznam má sloužit především jako základní přehled k případnému dalšímu detailnějšímu zpracování písní na německy psaný text, a k tomu, aby si čtenář uvědomil, že píseň má nejen hudební složku, ale také textovou, za kterou stojí většinou stejně tak dobrý umělec, jako je sám skladatel, a která dává skladateli tu prvotní inspiraci k dobrému zkomponování písně.

10. Shrnutí

Bakalářská práce *Písně Josefa Bohuslava Foerstra na texty německých a rakouských autorů* se zabývá dosud poněkud nepřehlednou a velmi obsáhlou tematikou písňové tvorby Josefa Bohuslava Foerstra, konkrétně písněmi, které byly složeny na původní německy psaný text. Stejně tak se zabývá některými autory těchto textových předloh.

V prvních kapitolách se seznamujeme s dostupnou literaturou o Josefu Bohuslavu Foerstrovi, s jeho životem, vztahem k literatuře a literární činností.

Po těchto úvodních kapitolách se dostáváme ke kompletnímu seznamu písní na německy psané básně. Jsou uvedeny v originálním názvu i v českém překladu (pokud byla báseň přeložena), s datem vzniku písně, se jménem autora textové předlohy, s informací o překladateli a vydavateli.

V další kapitole nacházíme obecné poznámky k Foerstrovému výběru autorů textových předloh a možné důvody, proč si Foerster vybral právě je. Následuje několik konkrétních informací, které mohou méně či více tyto autory spojovat.

V posledních dvou kapitolách se podrobně zaměřujeme na básníky Nikolause Lenaua a Roberta Hamerlinga. Většinou se v souvislosti s autory textových předloh mluví o německých básnících. Záměrně tak byli vybráni dva nejpřednější básníci rakouští. Přes životopisné informace se dostáváme k možnému literárnímu epochálnímu zařazení, k hlavním znakům, které jsou příznačné právě pro jejich tvorbu, a nakonec k samotným básním, které později Foerster použil jako textovou předlohu pro své písně.

11. Summary

The bachelor thesis *The Songs by Josef Bohuslav Foerster on the Texts of German and Austrian Poets* is concerned with hitherto rather confused and considerably broad subject matter of Josef Bohuslav Foerster's song composition, particularly with the songs composed on the basis of the text originally written in German. Further, it is concerned also with some authors of these texts.

In first two chapters, there is presented an available literature informing about Josef Bohuslav Foerster, his life, and his relation to the literature and the literary activity.

After these introducing chapters, the reader approaches the complete summary of songs on the poems in German. They are presented both in the original and in the Czech translation (in case a poem was translated), and supplemented by the date of the song origin, the text author name, the information about the translator and the publisher.

In the following chapter, there are the general comments upon Foerster's choice of text authors, and the eventual reasons for which Foerster may have chosen particular poems. Further, there are several concrete information which can more or less connect these authors.

Last two chapters are concerned in detail with two poets – Nikolaus Lenau and Robert Hamerling. Usually, the text authors are discussed in connection with the German poets. Hence the two most significant Austrian poets were purposely chosen. From the biographic information, the reader comes to the plausible literary epochal classification, the main signs which are significative for their work, and finally to the particular poems later musicalized by Foerster.

12. Zusammenfassung

Die Bachelorarbeit *Die Lieder von Josef Bohuslav Foerster auf die Texte der deutschen und österreichischen Autoren* beschäftigt sich mit der unübersichtlichen und umfangreichen Thematik des Liederschaffens von Josef Bohuslav Foerster, insbesondere mit den Liedern, die auf den ursprünglichen deutschen Text komponiert wurden. Genauso befasst sich die Arbeit mit einigen Autoren dieser Textvorlagen.

In den ersten Kapiteln findet man Informationen über zugängliche Literatur von Josef Bohuslav Foerster, über sein Leben, Beziehung zu der Literatur und über seine literarische Tätigkeit.

Nächste Kapitel enthält die vollständige Liste der Lieder auf den ursprünglichen deutschen Text. Die Namen der Lieder sind auf Deutsch sowie auf Tschechisch eingeführt (im Falle der tschechischen Übersetzung), mit dem Datum der Liedentstehung, mit dem Namen des Authors der Textvorlage und mit der Information über Übersetzer und Herausgeber.

Bestandteil dieser Bachelorarbeit sind auch allgemeine Bemerkungen zu Foerstere Auswahl der bestimmten deutschen und österreichischen Lyriker.

Die letzten zwei Kapitel setzen sich ausführlich mit zwei österreichischen Dichtern Nikolaus Lenau und Robert Hamerling auseinander. Im Rahmen der deutschen Textvorlagen wird meistens über deutsche Dichter gesprochen. Aus diesem Grunde wurden absichtlich zwei österreichische Schriftsteller ausgewählt, die sich zu den der bekanntesten Autoren ihrer Zeit zählen. Neben Lebensläufe dieser Schriftsteller werden auch typische literarische Zeichen ihres Schaffens vorgestellt. Zum Schluß werden die konkreten Gedichte von Lenau und Hamerling , die Foerster vertonte, eingegangen.

13. Prameny a literatura

13.1 Monografie

- Baumann, Barbara: Deutsche Literatur in Epochen, 2. überarbeitete Ausgabe. Max Hueber Verlag, Ismaning 1996.
- Bartoš, J., Pražák, P., Plavec, J.: J. B. Foerster: Jeho životní pouť a tvorba, 1859–1949. Orbis, Praha 1949.
- Bartoš, Josef: Josef Bohuslav Foerster. Zlatoroh - sbírka ilustrovaných monografií, Praha 1923.
- Bartoš, Josef: Foersterova čítanka. Školní nakladatelství, Praha 1939.
- Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Personenteil 6. Zweite, neubearbeitete Ausgabe. Bärenreiter–Verlag, Stuttgart 2001.
- Foerster, Josef Bohuslav: Co život dal, Essaye o umění. Nakladatelství L. Mazáč, Praha 1942.
- Foerster, Josef Bohuslav: Poutník v cizině. Orbis, Praha 1947.
- Foerster, Josef Bohuslav: Stůl života. Knihy srdce i ducha, Praha 1920.
- Friedrichs, Elisabeth: *Die deutschsprachigen SchriftstellerInnen des 18. und 19. Jahrhunderts. Ein Lexikon.* Metzler, Stuttgart 1981.
- Fukač, Jiří, Vysloužil, Jiří: Slovník české hudební kultury. Editio Supraphon, Praha 1997.
- Gorishek, Thussy: Tschechische National–Komponisten. Studio Ed., Graz 2009.
- Hamerling, Robert: Sämtliche Werke in sechzehn Bänden. Bd. 1–5. Hesses & Becker, Leipzig 1922.
- Kuhn, Tomáš: Písňová tvorba českých a světových autorů: aktuální problémy tvorby, interpretace a recepce. Západočeská univerzita, Plzeň 2000.
- Lenau, Nikolaus: Gedichte. Ausgewählt von Hansgeorg Schmidt-Bergmann. Insel Verlag, Frankfurt am Mein 1998.
- Literarische Portraits von Goethe bis Fontane. Dichter über Dichter. Hanser, Carl, München 1976.
- Müller, Georg: Biedermeier in Kunst und Literatur. Velhagen und Klasing, Bielefeld 1937.

- Nejedlý, Zdeněk: Josef B. Foerster. Komorní hudební závod Mojžíra Urbánka, Praha 1910.
- Pala, František: J. B. Foerster. Státní hudební vydavatelství, Praha 1962.
- Pala, František: Jos. B. Foerster - pěvec české lásky. Moravan, Kroměříž 1948.
- Plavec, Josef: Dějiny české hudby II. Rektorát Karlovy university, Praha 1951.
- Seidel, Jan: Národní umělec Josef Bohuslav Foerster. Vydavatelství Ministerstva informací, Praha 1948.
- Schlossar, Anton: Robert Hamerling. In: Allgemeine deutsche Biographie. Bayerische Akademie der Wissenschaften, Bd. 49, 1904, s. 736–747.
- Taraba, Bohuslav: Poutník rozsvěcí lampu. Jak žil a tvořil J. B. Foerster. Ze zápisků Mistrova přítele. Panton, Praha 1968.
- The New GROVE Dictionary of Music and Musicians, Volume Six. Macmillan Publishers Limited, London 1980.

13.2 Články v periodikách

- Gabrielová, Jarmila: Josef Bohuslav Foerster: Písně na slova Karla Hynka Máchy, op. 85 (1910). In: Písněová tvorba českých a světových autorů: aktuální problémy tvorby, interpretace a recepce. Plzeň 2000.
- Gabrielová, Jarmila: Opus magnum Josefa Bohuslava Foerstera. Milostné písně op. 96 na slova Rabíndranatha Thákura. In: Hudební věda 34, 1997, s. 267–286.
- Karbusický, Vladimír: Co jsme dlužni Josefu Bohuslavu Foerstrovi. In: Hudební věda 35, 1998, s. 3–45.
- Reittererová, Vlasta: Josef Bohuslav Foerster. In: Harmonie 12, 2009, s. 9–12.
- Theurer, J. A.: Překlady J. B. Foerstrových písní. In: Smetana X, 1920, s. 97–102.

13.3 Internetové zdroje a databáze

- Grove Music Online: Pukl, Ondřej, Tyrell, John: Forster, Josef Bohuslav.
<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/09911> (9. 2. 2011).
- Katalog der Deutschen Nationalbibliothek:
<https://portal.d-nb.de> (8. 4. 2011).
- Katalog Národní knihovny ČR:
<http://www.nkp.cz> (8. 4. 2011).
- Katalogy Národního muzea ČR–Českého muzea hudby:
<http://nris.nkp.cz/Katalog.aspx?sigla=ABX001&katkey=KNMHKKFNR>
(26. 2. 2011, 8. 4. 2011).
- Mezinárodní internetová encyklopedie Wikipedia:
<http://www.wikipedia.de/> (9. 2. 2011).